

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

ROZPOZNÁVÁNÍ SILNÝCH
STRÁNEK CHARAKTERU DĚTÍ
Z VÍCEČETNÝCH RODIN

RECOGNIZING THE STRENGTHS OF THE CHARACTER
IN CHILDREN FROM LARGE FAMILIES

Bakalářská diplomová práce

Autor: **Petra Slámková**

Vedoucí práce: **Mgr. et Mgr. Martina Friedlová**

Olomouc

2019

Děkuji své vedoucí Mgr. et Mgr. Martině Friedlové nejen za odborné vedení, rady a čas, ale také za podporu a motivaci, kterou mi v průběhu náročného období psaní práce dokázala dát. Dále děkuji svým rodičům za podporu a trpělivost, kterou se mnou v průběhu studia měli a v neposlední řadě všem svým respondentům za to, že mi ochotně věnovali čas a podělili se se mnou o své zkušenosti.

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou prací na téma: „Rozpoznávání silných stránek dětí z vícečetných rodin“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 27.3.2019

Podpis .....

OBSAH

Číslo	Kapitola	Strana
	OBSAH	3
	ÚVOD	6
	TEORETICKÁ ČÁST	7
1	Charakter v psychologii	8
1.1	Dynamické pojetí charakteru.....	8
1.1.1	Freudovo pojetí charakteru.....	8
1.1.2	Frommovo pojetí charakteru	9
1.1.3	Reichovo pojetí charakteru.....	9
1.2	Propojení charakteru s morálkou.....	10
1.2.1	Pojetí charakteru dle G. Allporta.....	10
1.2.2	Vývoj morálky podle J. Piageta	10
1.3	Pojetí charakteru dle Petersona a Seligmana.....	11
2	Silné stránky charakteru	12
2.1	Klasifikace silných stránek charakteru	12
2.2	Ctnosti.....	12
2.3	Situační témata	13
2.4	Silné stránky charakteru	13
2.5	Kritéria silných stránek charakteru.....	14
2.6	Charakteristické silné stránky.....	17
2.7	Měření silných stránek charakteru.....	18
2.7.1	VIA-IS	18
2.7.2	VIA-Youth.....	18
2.8	Jiná pojetí silných stránek	19
2.8.1	Pojetí silných stránek dle Compte-Sponville	19
2.8.2	Pojetí silných stránek dle Gallup Organization.....	19
2.8.3	Pojetí silných stránek dle S. J. Sandage a P. C. Hill	19
3	Proces rozpoznávání silných stránek charakteru dětí	21
3.1	Význam rozpoznání silných stránek charakteru.....	21
3.2	Silné stránky charakteru u dětí	22
3.3	Rozpoznání silných stránek dětí ze strany jejich rodičů	23
3.4	Rozvoj silných stránek charakteru dětí v rámci rodičovství	26
4	Vícečetné rodiny	28
4.1	Definice vícečetné rodiny.....	28
4.2	Specifika výchovy ve vícečetných rodinách	29

VÝZKUMNÁ ČÁST	30
5 Výzkumný problém, cíle a výzkumné otázky	31
5.1 Výzkumný problém	31
5.2 Cíle výzkumu.....	31
5.3 Výzkumné otázky	31
6 Metodologie výzkumu	33
6.1 Výzkumný design	33
6.2 Výzkumný soubor	33
6.3 Metody tvorby dat	35
6.3.1 Pilotní studie.....	35
6.3.2 Proces tvorby dat	36
6.3.3 Metoda fixace dat	36
6.4 Metody analýzy dat	37
6.5 Etické aspekty.....	37
7 Analýza dat	38
7.1 Otevřené kódování.....	38
7.2 Axiální kódování	38
7.3 Selektivní kódování	38
8 Výsledky výzkumu	40
8.1 Výsledný diagram.....	40
8.2 Proces rozpoznávání silných stránek dětí.....	42
8.2.1 Interakce rodič-dítě.....	42
8.2.2 Rodič	42
8.2.3 Příležitosti k rozpoznání.....	42
8.2.4 Dítě	43
8.2.5 Strategie rozpoznávání	43
8.2.6 Úspěšnost rozpoznávání	43
8.3 Rozvíjení silných stránek dětí	44
8.3.1 Zasahování rodiče.....	44
8.3.2 Rodič	45
8.3.3 Dítě	45
8.4 Více dětí.....	46
8.4.1 Rozdíly mezi dětmi	46
8.4.2 Čas	46
8.4.3 Rozpoznání a rozvíjení silných stránek.....	46

9	Odpovědi na výzkumné otázky	48
10	Diskuze	50
11	Závěr.....	54
12	Souhrn	56
	LITERATURA.....	58
	ABSTRAKT	
	PŘÍLOHY	

ÚVOD

Ze své zkušenosti vím, že objevovat vlastní silné stránky mi přináší radost a umožňuje mi dělat v životě to, k čemu mám dispozice. Když lidé v mém okolí ví, jaké jsou moje přednosti a já znám zase ty jejich, můžeme se vzájemně obohatit a každý může vnést do našeho vztahu něco svého. Říkám si, jaké by to bylo, kdyby něco podobného více fungovalo v našich rodinách? A kdyby rodiče v rámci výchovy dokázali zapojit dítě do toho, co odpovídá jeho osobnosti? K tomu je však zapotřebí, aby dokázali rozpoznat silné stránky svého dítěte. Protože rozpoznávání silných stránek i téma rodičovské výchovy je mi blízké, rozhodla jsem se je propojit a zkoumat, jak rodiče rozpoznávají silné stránky svých dětí. V poslední době setkávám s kamarády, kteří pocházejí z velkých rodin. Ráda poslouchám příběhy ze života v tak dynamickém prostředí. Z toho důvodu mě napadlo zapojit do zkoumaného procesu rozpoznávání silných stránek dětí právě takové rodiny, ve kterých se toho spoustu odehrává a v nichž je práce s mnoha rozdílnými povahami dětí na každodenním pořádku.

TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTER V PSYCHOLOGII

Dříve než se začneme zabývat detailněji silnými stránkami charakteru, je na místě vysvětlit více samotný pojem charakter, který je stejně jako mnoho pojmů v psychologii velmi složitým konstruktem. Je chápán různě, proto v této kapitole uvedeme několik základních pojetí a dělení. Slovo charakter má původ v řeckém jazyce. Doslova znamená **vrýp** nebo **vrývat**. Tím je myšleno to, co je na osobnosti nápadné, odlišné a individuální. Podstatou lidského charakteru je morálka jedince, ovšem můžeme pod něj zařadit i ty vlastnosti osobnosti, které se přímo s morálkou nespojují a jsou morálně neutrální. V empiricky zaměřené psychologii jsou v rámci studia charakteru zkoumány jak vlastnosti jedince, kterými můžeme popsat jeho osobnost, tak i ty, jejichž pomocí lze jeho osobnost vysvětlit (Nakonečný, 2009).

1.1 Dynamické pojetí charakteru

1.1.1 Freudovo pojetí charakteru

Freud přišel jako první s velmi propracovaným pojetím charakteru, který pojímá jako určitou soustavu snah formovat chování, které s ním však nejsou totožné. Náhled na charakter propojil s teorií libida (Fromm, 1967). **Libido** je dynamickým projevem sexuálního pudu v psychice. Je složeno z několika pudů, které se spojují do různých organizací. K jejich vzniku přispívají tzv. erotogenní zóny, tedy různé tělesné orgány. V rámci vývoje člověka se dříve nezávislé erotogenní zóny postupně propojují a sjednocují (Freud, 1999).

Freud (1999) rozlišil ve vývoji několik organizací lidské psychiky. Nejprve u kojence hovoří o **orální organizaci**, v níž jsou pro dítě nejdůležitější ústa jakožto jeho erotogenní zóna. Ta se později v **sadisticko-anální organizaci** přesouvá na anální zónu. Následuje **falická organizace**, v níž se pozornost dítěte přesouvá na mužský genitál. Důležitou roli zaujímá oidipovský komplex, v rámci něhož se stává matka sexuálním objektem svého syna, který zažívá ve vztahu k otci nepříjemné pocity. Kolem pěti let pak dochází k zastavení sexuálního vývoje a následuje **období latence**, v němž se budují morální omezení. Vývoj je ukončen v konečném neboli **genitálním stupni organizace**.

1.1.2 Frommovo pojetí charakteru

Erich Fromm navazuje na Freudovo pojetí charakteru v několika bodech. Souhlasí s tím, že charakter můžeme poznat podle chování člověka, ve kterém se projevuje. Stejně tak vnímá charakter jako celek, z kterého pak můžeme odvodit jednotlivé rysy, které se někdy mohou projevovat jako nevědomé síly. Tento celek Fromm nazývá orientace charakteru. Na rozdíl od Freuda podstatu charakteru vidí namísto formování libida v tom, jak se člověk dostává do vztahu k věcem a k druhým lidem (včetně sebe samého) (Fromm, 1967).

Fromm rozlišuje dvě orientace charakteru, a to **produktivní a neproduktivní**. Produktivní charakter je cílem vývoje člověka, protože jde o zcela rozvinutý charakter, který koresponduje s morálními ideály. Produktivností Fromm myslí to, že člověk dokáže využít svůj potenciál. Do neproduktivní orientace zařazuje autor hned několik orientací. **Receptivně orientovaný typ** člověka vnímá, že všeho dobrého může dosáhnout pouze přes vnější věci, takže nevykazuje vlastní aktivitu, což je typické i pro **vykořisťovatelskou orientaci**, kdy však na rozdíl od předešlé člověk na dobré věci pasivně nečeká, ale získává si je podvodem nebo násilím. Lidé s **křečkovským typem** orientace schraňují vše z okolí, chtějí vlastnit a odmítají se čehokoliv z toho vzdát. **Tržní orientaci** Fromm spojuje s trhem vyvíjejícím se v jeho době, v němž jde o nekonkrétní a neosobní poptávku, kdy se lidé tohoto typu vnímají právě jako zboží a připisují sobě a druhým lidem různé hodnoty, stejně jako tomu bývá se zbožím na trhu (avšak ne na základě vlastních osobností, ale na základě úspěchu na trhu).

1.1.3 Reichovo pojetí charakteru

Wilhelm Reich, žák Sigmunda Freuda, přišel s tzv. **charakteranalýzou** neboli přepracovanou psychoanalýzou, ve které ve srovnání s Freudem nahlíží na psychiku člověka více z biologického hlediska. Veškerá destrukce charakteru pramení z frustrace a z nedostatečného sexuálního uspokojení. Psychický aparát neboli charakter je podle něj rozdělen do několika vrstev (ty připodobňoval k vrstvám země). Některé z nich mohou být viditelné, jiné pak skryté a nevědomé. Tyto vrstvy vznikají různými životními konflikty. Současný charakter člověka je tedy utvořen tím, co zažil. Mohlo se stát, že v lidské psychice se vytvořilo několik vrstev, které se sjednotily v tzv. **panciř** a sloužily k obraně před negativními prožitky. Reich při práci s lidmi jednal tak, že postupně odhaloval jednotlivé vrstvy charakteru, a přitom likvidoval vzniklý odpor (Reich, 1993).

Reich rozlišil dva druhy charakteru, a to **neurotický a genitální**. Genitální charakter se projevuje žádoucími vlastnostmi a je pro něj typický sex-ekonomický pracovní výkon, jehož podstatou je bezproblémové střídání energie mezi sexualitou a prací. Oproti tomu se neurotický charakter vyznačuje reaktivním pracovním výkonem, v němž jsou práce a sexualita v rozporu. Sexualita narušuje práci, ve které pak nedochází k vybití dostatečné energie. Výkon v práci se tak snižuje a sexuální impulzy jsou vytěšňovány a podílejí se na vzniku neurotických mechanismů. Lidé s tímto typem charakteru mají na rozdíl od těch s genitálním charakterem nízké sebevědomí. Cílem terapie v charakteranalýze bylo právě přeměnit neurotický charakter v genitální (Reich, 1993).

1.2 Propojení charakteru s morálkou

Někteří psychologové preferují užší pojetí charakteru, kdy za jeho podstatu považují morálku jedince (Nakonečný, 2009).

1.2.1 Pojetí charakteru dle G. Allporta

Goldon Allport (1961) nahlíží na charakter jako na koncept, pomocí nějž **hodnotíme osobnost**. V souvislosti s charakterem dle něj spojujeme morální pravidla a posuzování hodnot. Pouhé spojení „dobrý charakter“ odkazuje na vysoký morální kredit člověka, o němž se zmiňujeme. Naopak pojem **charakteristika** obsáhne podle názoru Allporta různé znaky osobnosti jako jsou zvyky, rysy, postoje a zájmy, aniž by přitom byla zatížena morálním významem. Přestože autor chápe význam etiky, psychologie osobnosti by se s ní neměla zaměňovat. Charakter **není samostatným oddílem**, jde pouze o nahlížení na osobnost skrze její hodnocení.

1.2.2 Vývoj morálky podle J. Piageta

Jean Piaget se zabýval vývojem morálky, a proto stručně uvedeme jeho koncept. Děti zhruba do 8 let mají **heteronomní morálku**, kdy je dodržování pravidel závislé na přítomnosti autority. Ta postupně v rámci **morálního realismu** založeného na obecných pravidlech ztrácí význam. Poté jedinec přichází k **autonomii**, tedy k pochopení a ctění morálních zásad (Piaget & Inhelder, 2014).

1.3 Pojetí charakteru dle Petersona a Seligmana

V posledních letech se velmi rozšiřuje pojetí charakteru amerických psychologů **Christophera Petersona a Martina Seligmana**, kteří jej zkoumají v rámci pozitivní psychologie, oborem vzniklým na přelomu 20. a 21. století. Ta se vymezuje vůči dosavadnímu zaměření této vědy na nápravu poruch a problémů, a namísto toho klade důraz na prevenci, naplnění života a hledání toho nejlepšího, co v lidech je (Seligman, 2002).

Peterson a Seligman (2004) nahlíží na charakter jako na **plurální konstrukt**, který je interpretován **silnými stránkami osobnosti**. Zmíněná pluralita se projevuje tak, že jej lze měřit pomocí různých silných stránek a ctností jedince, díky čemuž získáme informaci o rozdílech mezi osobnostmi. O charakteru dle nich nelze stručně říci, zdali ho člověk má nebo nemá, to by totiž bylo tvrzení odpovídající charakteru tak, jak je na něj pohlíženo v manuálu duševních poruch DSM, vůči kterému se autoři vymezují. Charakter není pouhý sociální konstrukt. O člověku prozrazuje více informací než jen o jeho hodnotách. Popisuje jeho individualitu. Seligman a Peterson dále zasazují charakter do **nové teorie rysů**, která se zaměřuje na rozpoznávání rozdílů mezi jednotlivci. Ty se vyznačují svou stabilitou a obecností, nejsou však neměnné. Jedinci jsou schopni je tvarovat. Charakter dle zmíněného vysvětlení chápeme tedy jako konstrukt, který se projevuje v jednotlivých silných stránkách a ctnostech (Peterson & Seligman, 2004). Ty popíšeme více v další kapitole, která se tomuto pojetí detailněji věnuje.

V rámci naší práce jsme si k popisu individuality jedince vybrali právě pojetí charakteru dle Seligmana a Petersona, protože jde v současnosti o velmi rozšířenou teorii, která je podpořena mnoha výzkumy a je uceleně podaná v literatuře, zvláště od zmíněných autorů. V rámci pozitivní psychologie jsou navíc nové poznatky o charakteru využívány k tomu, aby napomohly k prospívání jednotlivců a ke zlepšení kvality života. Nejde tedy o pouhé teoretické bádání, ale naopak jde o koncept, který nachází mnoho využití v praxi.

2 SILNÉ STRÁNKY CHARAKTERU

V této kapitole se zabýváme silnými stránkami charakteru v již dříve zmíněném pojetí dle Petersona a Seligmana. V rámci podrobného zkoumání sepsali propracovanou klasifikaci silných stránek (*Character strengths and virtues: A handbook and classification*), z které budeme v této části primárně čerpat. Toto uspořádání nazvali **VIA** (neboli *Values in Action*).

2.1 Klasifikace silných stránek charakteru

Silné stránky charakteru **jsou uskupení pozitivních rysů**, jež tvoří charakter (Park, Peterson & Seligman, 2004). Dříve než přejdeme k jejich konkrétnímu definování, je potřeba poznat, jaké zaujmají v charakteru místo. Plurální charakter je totiž **hierarchicky složen**. Klasifikace jeho jednotlivých složek, s kterou Peterson a Seligman (2004) přicházejí, navazuje na různé filozofické směry, které také v lidských ctnostech hledají hierarchii. Autoři podobně jmenují hlavní ctnosti, ze kterých vychází několik dílčích vlastností. Klasifikace silných stránek není proto zcela novým konceptem. Na rozdíl od dřívějších snah filozofů uspořádat lidské ctnosti, však přináší bohatý psychologický obsah, různé strategie měření a vysvětlení. V rámci pozitivní psychologie jde o velmi rozsáhlý projekt. Stejně tak, jako je Manuál duševních poruch DSM Americké psychiatrické společnosti zaměřen na psychické poruchy, klasifikace silných stránek je zaměřena na **psychickou pohodu** (Seligman, Steen, Park & Peterson, 2005).

Autoři klasifikace se nechali inspirovat Linneovou biologickou klasifikací, a tak ve svém uspořádání postupovali směrem od konkrétního k abstraktnímu. Rozlišili tři úrovně: *ctnosti*, *silné stránky* a tzv. *situační témata* (Peterson & Seligman, 2004). Každou ze tří složek v této části kapitoly blíže popíšeme.

2.2 Ctnosti

Ctnosti jsou ústřední charakteristiky obecně ceněné jak náboženskými mysliteli, tak filozofy. Jsou to univerzální vlastnosti s předpokládaným biologickým základem formovaným na základě evoluce, v rámci níž byly ctnosti jako charakteristiky nezbytné k přežití podporovány. Peterson a Seligman (2004) rozlišili šest ctností, a to **moudrost, odvahu, lidskost, spravedlnost, střídmost a transcendenci**.

2.3 Situační témata

Situační témata jsou zvyky, které v konkrétních situacích vedou člověka k projevu určitých vlastností. Jsou tedy vázány na situaci. V této souvislosti můžeme mluvit např. o rodinných nebo pracovních tématech. Na základě konkrétního tématu se stejná vlastnost člověka může projevit odlišným způsobem. Právě díky definování situačních témat, která se různí i v rámci sociálně-kulturního kontextu, je vůbec možné obecně vyjmenovat vlastnosti, skrze které lidé projevují dobro. Způsoby projevu dobrých vlastností jsou totiž rovněž závislé na kultuře a dalších sociálních proměnných, avšak tyto rozdíly jsou zaznamenány na úrovni sociálních témat, a nezasahují pak do klasifikace silných stránek. Podle popisu situačních témat z manuálu silných stránek je chápeme jako určité způsoby vedoucí k silným stránkám, a tudíž i k ctnostem. Samy o sobě nejsou tyto způsoby špatné nebo dobré, záleží na každém, jaké prostředky si osvojí k tomu, aby se stal dobrým člověkem (Peterson & Seligman, 2004).

2.4 Silné stránky charakteru

Dostáváme se k ústřednímu pojmu celé práce, k silným stránkám charakteru, které jsou **uskupením pozitivních rysů** utvářejících charakter. Mimo to je můžeme definovat také jako psychologické složky, z kterých jsou složeny ctnosti. Jde o určité mechanismy a procesy, díky kterým můžeme rozlišit, s jakou ctností jsme právě konfrontováni. Každá ctnost se totiž projevuje skrze několik konkrétních silných stránek (například moudrost se může projevit přes vlastnosti jako je zvědavost nebo láska k učení) (Peterson & Seligman, 2004).

Silné stránky jsou stejně, jako tomu je u ctností, **všeobecně ceněné a uznávané**. Aby Peterson a Seligman (2004) mohli vytvořit jejich seznam, použili metodu brainstormingu a vyhledávání v literatuře. V rámci vyhledávání vhodných kandidátů silných stránek byly zkoumány podrobeny i celé řady kulturních produktů jako jsou například písně, dětské příběhy, různá motta nebo dokonce inzeráty v novinách (Park & Peterson, 2008) Následně pak autoři stanovili oficiální kritéria, aby stanovili, které z navrhovaných vlastností do seznamu zařadí a které ponechají stranou. Nakonec do klasifikace zařazují dvacet čtyři silných stránek charakteru. Přesto tento počet nepovažují za konečný a vkládají naději do budoucích výzkumů, které by mohly napomoci ke kompletnímu seznamu kladných vlastností (Peterson & Seligman, 2004).

Považujeme za nezbytné vytvořenou klasifikaci silných stránek uvést, proto předkládáme český přehled klasifikace od Aleny Slezáčkové (2012), která je jednou z předních postav pozitivní psychologie v České republice. Pokud dále budeme jmenovat jednotlivé silné stránky, využijeme rovněž tohoto překladu k jejich konkrétnímu pojmenování.

1. Přehled ctností a silných stránek charakteru (přeloženo dle Slezáčková, 2012)

<p>I. Moudrost a poznání (<i>wisdom and knowledge</i>)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tvořivost, originalita, vynalézavost (<i>creativity</i>) 2. Zvědavost, zájem, vyhledávání nového, otevřenost novým zkušenostem (<i>curiosity and interest in the world</i>) 3. Otevřenost mysli, úsudek, kritické myšlení (<i>judgment and critical thinking</i>) 4. Láska k učení (<i>love of learning</i>) 5. Vhled, moudrost (<i>perspective</i>)
<p>II. Odvaha (<i>courage</i>)</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. Statečnost, udatnost (<i>bravery</i>) 7. Vytrvalost, pracovitost, píle (<i>persistence</i>) 8. Integrita, autentičnost, upřímnost (<i>authenticity, honesty</i>) 9. Vitalita, radost, elán, nadšení, energičnost (<i>vitality</i>)
<p>III. Lidskost (<i>humanity</i>)</p> <ol style="list-style-type: none"> 10. Láska (<i>love</i>) 11. Laskavost, velkorysost, starost a péče, soucit, altruistická láska, přívětivost (<i>kindness</i>) 12. Sociální inteligence, emoční inteligence (<i>social intelligence</i>)
<p>IV. Spravedlnost (<i>justice</i>)</p> <ol style="list-style-type: none"> 13. Občanství, sociální zodpovědnost, loajálnost, týmová práce (<i>citizenship</i>) 14. Spravedlnost, nestrannost (<i>fairness</i>) 15. Vůdčovství (<i>leadership</i>)
<p>V. Umírněnost (<i>temperance</i>)</p> <ol style="list-style-type: none"> 16. Odupuštění a milosrdenství (<i>forgiveness, mercy</i>) 17. Pokora a skromnost (<i>humility, modesty</i>) 18. Obezřetnost (<i>prudence</i>) 19. Autoregulace, sebekontrola (<i>self-regulation</i>)
<p>VI. Transcendence (<i>transcendence</i>)</p> <ol style="list-style-type: none"> 20. Smysl pro krásu a dokonalost, úcta, úžas, nadchnutí se (<i>appreciation of beauty and excellence</i>) 21. Vděčnost (<i>gratitude</i>) 22. Naděje, optimismus, orientace na budoucnost (<i>hope</i>) 23. Smysl pro humor, hravost (<i>humor</i>) 24. Spiritualita, zbožnost, víra, smysl (<i>spirituality</i>)

2.5 Kritéria silných stránek charakteru

Proto, aby určitá vlastnost byla zařazena mezi silné stránky, musí splňovat kritéria, na kterých se autoři klasifikace shodli. Není však nutné, aby silná stránka splňovala všechny podmínky. Poté, co Peterson & Seligman (2004) vybírali z několika desítek potenciálních

vlastností, určili základní tvrzení definující ty charakteristiky, jež do klasifikace zařadí. Konkrétní definování silných stránek je navíc může odlišit od různých talentů a nadání (Park, Peterson & Seligman, 2004). V manuálu je uvedeno deset kritérií, v jiné literatuře stejných autorů je však uváděn různý počet (od sedmi až do dvanácti). Budeme se držet původních deseti tvrzení z manuálu, a to v takovém rozsahu, aby bylo jasné, co je pro silné stránky charakteristické.

1. kritérium: **Silné stránky vedou k různým naplněním, jež přispívají k dobrému životu, ať už samotného jedince nebo ostatních.** Silné stránky také napomáhají jedinci vyrovnat se s různými obtížemi (Peterson & Seligman, 2004). Mimo to mohou dobré vlastnosti charakteru souviset s prospíváním. Konkrétně mohou napomáhat úspěchu ve škole, mohou přispívat k psychickému zdraví nebo například pomáhat se schopností odložit potěšení (Scales, Benson, Leffert & Blyth, 2000). Ne všechny silné stránky souvisí s životní spokojeností do stejné míry. Dle výzkumu Park a kol. (2004) jsou se spokojeností nejvíce spojené vlastnosti jako naděje, radost, vděčnost, láska a zvědavost. Dle zjištění prakticky všech 24 silných stránek do jisté míry souvisí s životní spokojeností. Nic nenaznačuje tomu, že by rozvinutá silná stránka ve větší míře snižovala spokojenost.

2. kritérium: **Silné stránky jsou morálně cenné samy o sobě, a to nezávisle na jejich důsledku, který je přesto všechno žádoucí.** Pokud by žádoucí výsledky zkoumaných vlastností byly tím nejdůležitějším, znamenalo by to návrat k behaviorismu, který je zaměřen na výsledky chování. Navíc by takové chápání silných stránek neodpovídalo pojetí ctností dle mnohých filozofů, kteří nesouhlasí s podněcováním dobra vnějšími příčinami (Peterson & Seligman, 2004).

To, že silné stránky a ctnosti jsou morálními vlastnostmi, je charakteristika, kterou se jednoznačně **odlišují od talentů a schopností.** Talenty a schopnosti by navíc podle všeho měly mít výraznější biologický základ, a tudíž by měly být méně měnitelné a dobrovolné, to však už tolik jednoznačné není. Určitou roli v odlišení hraje také úsilí a vůle, které mají na uplatňování silných stránek větší vliv než je tomu u talentů a schopností. Další rozdíl přímo souvisí s druhým kritériem. U talentů a schopností se totiž klade větší důraz na skutečné výsledky. Lidé navíc kritizují spíše to, že někdo nevyužil svého potenciálu v oblasti nějakých schopností než toho, že by nevyužil nějaké své vlastnosti (např. moudrosti). Silné stránky na rozdíl od talentů nepromarnujeme (Peterson & Seligman, 2004).

3. kritérium: **Projev silné stránky neponíží nikoho z okolí** (Peterson & Seligman, 2004). Je tomu dokonce naopak, protože silnou stránkou jsou druzí lidé spíše povýšeni, takže projev takové vlastnosti pak vede k obdivu (Park a kol., 2004).

4. kritérium: **Ke každé silné stránce lze jmenovat její opačnou vlastnost, která není silnou stránkou** (Peterson & Seligman, 2004). Dle Park & Peterson (2008) mají silné stránky dokonce zjevné negativní opaky. Toto tvrzení nesouvisí s faktem, že některé silné stránky jsou bipolární, což znamená, že se vyskytují na jedné straně škály, jež končí až v přesně opačné vlastnosti (např. přívětivost, která leží na opačné straně od úplné bezohlednosti). Unipolární vlastnosti jsou pak ty, které nevytváří přesný opak. Tyto charakteristiky lze popsat pomocí škály pouze tak, že na druhé straně přímky zůstává nula jako nepřítomnost dané vlastnosti (to platí např. o smyslu pro humor) (Peterson & Seligman, 2004).

5. kritérium: **Projevy silných stránek, zřetelné v chování, myšlení, cítění a v činnostech jsou takové, že je lze měřit a zároveň takové, že u nic nalzáme obecnost napříč situacemi a stabilitu v čase** (Peterson & Seligman, 2004). Již u malých dětí pozorujeme individuální rozdíly v hlavních složkách charakteru. V průběhu života se projevy mění (Park & Peterson, 2003).

6. kritérium: **Silná stránka je jasně odlišitelná od ostatních stránek, mezi kterými není nijak rozdělena.** Ty vlastnosti, které se skládají z několika silných stránek, mezi ně nebyly zařazeny (Peterson & Seligman, 2004). Macdonald, Bore & Munro (2008) nicméně přichází s kritikou sestavené klasifikace. Za použití metody faktorové analýzy našli nejednoznačné zařazení silných stránek pod 6 hlavních ctností.

7. kritérium: **Silné stránky by měly ztělesňovat obecné ideály** (Peterson & Seligman, 2004). Při jejich vybírání byly zohledněny vlivné náboženské i filozofické tradice (Park & Peterson, 2008).

8. kritérium: **Některé silné stránky mohou být určitými dětmi mimořádně projevovány.** V souvislosti s různými vlastnostmi se dle předpokladů autorů klasifikace můžeme setkat s tzv. zázračnými dětmi, které například disponují mimořádnou sociální inteligencí nebo odvahou. Jejich vyspělý charakter by měl být nejspíš rozvinut na základě vědomého úsilí a určitého vedení z jejich okolí. Vyspělost osobnosti v určité oblasti však není zárukou, že se konkrétní dítě stane ztělesněným ideálem ctnosti (Peterson & Seligman, 2004).

9. kritérium: **U některých lidí můžeme pozorovat částečnou až úplnou absenci určité silné stránky.** Můžeme se například setkat s někým, komu zcela chybí zvědavost nebo

schopnost milovat a přijímat lásku. Peterson a Seligman (2004) dále přichází s novým pohledem na chápání poruchy osobnosti. V rámci DMS jsou do této kategorie dle nich zařazeni právě lidé s absencí některých silných stránek, a tak autoři uvažují nad možností změny vnímání těchto poruch jako poruch charakteru.

10. kritérium: **Společnost nám zprostředkovává instituce a různé rituály k tomu, abychom silné stránky mohli rozvíjet a udržovat ve svém životě.** Tím získáváme možnost nácvičku v bezpečném prostředí od školy až po různé zájmové uskupení jako například sportovní tým (Peterson & Seligman, 2004). Dle Park & Peterson (2003) je záměrem různých praktik a rituálů společnosti kultivovat silné stránky.

2.6 Charakteristické silné stránky

Kromě klasických silných stránek Peterson a Seligman (2004) identifikovali také **charakteristické silné stránky („signature strengths“)**, tedy vlastnosti, jimiž lidé disponují intenzivnějším způsobem. Koncept vlastností tohoto typu přirovnávají k osobnostním rysům v pojetí G. Allporta (1961). Ten ve svém pojetí operuje s rysy osobnosti jako s dispozicemi k jednání. Přichází s konceptem **obecných rysů**, které umožňují, aby byly různé vlastnosti osobnosti srovnávány mezi lidmi stejné kultury. Běžně srovnáváme vlastnosti mezi lidmi, když tvrdíme, že je někdo oproti druhému člověku např. dominantnější. V psychologii rysů jde pak o něco podobného jen za užití odbornější terminologie. Koncepce obecných rysů většinou nebude stačit na to, aby mohla být popsána celá osobnost. Jen výjimečně se stává, že by na charakteristiku osobnosti stačily obecné rysy. K tomu pomohou tzv. **osobní rysy**, které vyjadřují individuální rysy jedince a na rozdíl od těch obecných, sloužících ke srovnávání, mají své místo tam, kde se detailněji zabýváme individualitou osobnosti (Allport, 1961). **Charakteristické silné stránky** by podle zmíněných tvrzení nebylo možné zcela zaměnit s obecnými rysy, jelikož nejsou ničím novým, doplňujícím nedostatečný seznam obecných silných stránek tak, jak to platí o vztahu obecných a osobních rysů. Charakteristické kladné vlastnosti člověka jsou totiž složeny ze silných stránek ze seznamu a nijak víc ho nedoplňují (Peterson & Seligman, 2004). Ovšem v přenesení do konceptu Allporta by takové vlastnosti mohly odpovídat právě osobním rysům, jelikož vytvářejí individualitu jedince.

2.7 Měření silných stránek charakteru

Seligman a Peterson ve spolupráci s dalšími zkonstruovali nástroje vhodné k měření silných stránek charakteru, mezi něž patří několik různých inventářů a také strukturovaný rozhovor (Peterson & Seligman, 2004). Jelikož není cílem naší práce zabývat se detailněji způsoby měření, popíšeme zde především inventář určený dětem, což je na místě vzhledem k tématu práce.

2.7.1 VIA-IS

Jako vůbec první nástroj byl sestaven **VIA-IS** (*Values in Action Inventory of Strengths*). Tento sebeposuzující inventář je určen pro dospělé (od 18 let) a měří každou z 24 silných stránek. Pro každou tuto vlastnost je vyhrazeno 10 položek v podobě různých výroků, na které respondent odpovídá podle toho, nakolik se s danými tvrzeními ztotožňuje (pomocí položek Lickertova typu). Např. silná stránka *zvědavost* je v inventáři mimo jiné popsána větou *Mám jen málo zájmů*. Respondent pak volí z odpovědí *opravdu jako já – jako já – neutrální – ne jako já – opravdu ne jako já* (Peterson & Seligman, 2004).

2.7.2 VIA-Youth

VIA-Youth (*Value in Action Strengths for Youth*) je inventář určený pro děti a mládež ve věku od 10 do 17 let, vytvořený pozměněním dotazníku pro dospělé. Oddělit způsob měření ctností u tak různých věkových kategorií se zdá jako velmi vhodné, protože v průběhu života se silné stránky projevují jiným způsobem. Jde tedy o dotazník přiměřený věku respondentů, který ovšem měří to stejné jako VIA-IS. Původně autoři vytvořili zvlášť verzi pro adolescenty a preadolescenty, ovšem ty nebyly natolik odlišné, a proto je nakonec spojili dohromady. U osmiletých dětí se ještě projevovaly problémy při vyplňování VIA-Youth, ovšem i desetileté děti, kterým je inventář už určen, nejsou podle autorů ještě zcela schopny neovlivněného posouzení svých silných stránek (Park & Peterson, 2003). Z důvodu nedostatečného kognitivního vývoje není dotazník určen dětem mladším deseti let, proto je třeba pro takové jedince sestavit jiný nástroj (Park & Peterson, 2006). V rámci dalšího vývoje měření silných stránek byl v Izraeli vytvořen podobný inventář, který je vhodný dokonce i pro sedmileté děti (Shoshani & Shwartz, 2018).

2.8 Jiná pojetí silných stránek

Pozitivními vlastnostmi osobnosti, jejich definováním i klasifikací, se zabývalo více autorů, a to zejména v rámci pozitivní psychologie. Považujeme za nezbytné uvést a stručně představit alespoň některé takové koncepty z posledních let.

2.8.1 Pojetí silných stránek dle Comte-Sponville

Prvním, kdo se podle Slezáčkové (2012) pokusil o uspořádání lidských vlastností tak, že můžeme nalézt velkou podobnost s VIA klasifikací, byl **filozof Comte-Sponville**. Ten na základě čerpání z filozofie západního světa přišel s několika vlastnostmi, jež utváří lidskou podstatu. Mezi nimi jmenuje například slušnost a vlídnost (Comte-Sponville, 2001 in Slezáčková, 2012).

2.8.2 Pojetí silných stránek dle Gallup Organisation

V rámci Gallup Organisation byly zkoumány lidské silné stránky a talenty, které vedou k úspěchu. Na základě přibližně dvou milionů rozhovorů vedenými s lidmi z různých odvětví a s různými rolemi, definují členové Gallup Organisation silné stránky. V tomto pojetí silné stránky souvisejí se schopností dosahovat dobrého výkonu (Clifton & Harter, 2003). Ústředním bodem na cestě k rozvoji silných stránek je vrozený talent. Pomocí inventáře Clifton StrengthsFinder můžeme rozpoznávat pět základních tzv. **témat talentu** (neboli **Signature Themes**), ve kterých vlastní talent nejlépe uplatňujeme (The Gallup Organisation, 2005).

Dle Slezáčkové (2012) uspořádání silných stránek z Gallup Organisation v základech odpovídá klasifikaci VIA. Když se zamyslíme nad těmito dvěma přístupy, výše zmíněná „témata talentu“ by mohla odpovídat dle Seligmana a Petersona jak charakteristickým silným stránkám, tak i jejich situačním tématům (díky nimž určité situace ovlivňují výskyt silných stránek) (Peterson & Seligman, 2004).

2.8.3 Pojetí silných stránek dle S. J. Sandage a P. C. Hill

Psychologové Sandage & Hill (2001) se zabývali tématem ctností a jejich významnou rolí v pozitivní psychologii. Upozorňují na jejich vztah ke konceptům této rozšiřující se vědy jako jsou například prospívání, odolnost nebo smysl života. Na základě tvrzení morálních psychologů a filosofů jmenují tito autoři šest dimenzí ctností, které zároveň přináší jako

návrhy pro oblasti pozitivní psychologie, v nichž je důležité s ctnostmi pracovat. Dimenze obsahuje témata jako jsou zdroje lidských silných stránek a odolnosti nebo ztělesněné rysy charakteru.

3 PROCES ROZPOZNÁVÁNÍ SILNÝCH STRÁNEK CHARAKTERU DĚTÍ

V rámci třetí kapitoly se dostaneme k jádru tématu práce. Nejprve uvedeme, jaký smysl má využívání rozpoznaných silných stránek, a to jak u dospělých, tak u dětí. Poté se zmíníme o projevech těchto vlastností u dětí. Na závěr se zaměříme na samotný proces rozpoznávání a rozvíjení silných stránek dětí jejich rodiči.

3.1 Význam rozpoznání silných stránek charakteru

Pokládáme za důležité zdůvodnit, proč by vůbec mělo být důležité rozpoznávat silné stránky. Jeden z důvodů vychází se samotné povahy silných stránek, které ze své podstaty vedou k **naplněnému životu** (Peterson & Seligman, 2004). Existují výzkumy, které význam využívání kladných rysů osobnosti dokazují. Například Seligman, Steen, Park & Peterson (2005) provedli experiment, ve kterém rozdělil účastníky do několika skupin (včetně jedné kontrolní) a zadali jim různé úkoly zvyšující míru štěstí. Mezi úkoly, které měly nejdéle trvající vliv na zvýšení míry štěstí a snížení příznaků deprese, patřila instrukce **využívat vlastní silné stránky** novým způsobem.

Výzkum vztahu štěstí a využívání silných stránek charakteru na dětské populaci je oproti výzkumu na starších respondentech dle Park & Peterson (2006) opomíjen, ovšem i u dětí ve věkovém rozmezí **od 3 do 9 let** můžeme nalézt souvislost mezi štěstím a vlastnostmi jako jsou láska, radost a naděje. Od doby, kdy tito autoři vnímali nedostatek podobných studií, se však v rámci pozitivní psychologie výzkum silných stránek dětí rozšířil a výzkumníci tak dospěli k novým poznatkům. Tím, že pomůžeme dětem rozlišit jejich silné stránky a naučíme je využívat jich při řešení problémů, nejen zvýšíme jejich duševní pohodu, ale také tím dle Rashid & kol. (2013) podpoříme jejich **sociální dovednosti**.

I v rámci zkoumání účinnosti různých školních programů, přímo nebo nepřímo zaměřených na rozpoznávání a rozvíjení silných stránek žáků, bylo zjištěno množství pozitivních dopadů na účastníky. Například v Sydney byla ověřována účinnost programu založeného na silných stránkách, který byl vytvořen pro žáky základní školy. Ten se ukázal jako přínosný, protože po jeho absolvování u dětí vzrostla míra **zaujetí činností** spolu

s mírou jejich **naděje** (Madden, Green & Grant, 2011). Další intervence v rámci školní docházky, různě zaměřené na budování vlastních dovedností, dobře působí nejen na psychické zdraví, ale také na **školní výkony** (Scales, Benson, Leffert & Blyth, 2000). Mimo to mohou takové školní programy u žáků napomoci **snížit rizikové chování** jako jsou užívání návykových látek nebo agresivní projevy (Weissberg & O'Brien, 2004).

Vzhledem k našemu tématu práce je na místě zaměřit se na význam rozpoznání silných stránek dětí ze strany jejich rodičů. Tomuto tématu se věnuje psychologka Lee Waters, která zkoumá vliv rodičovství založeného na silných stránkách (tzv. *strength-based parenting*, dále SBP). SBP definuje jako „*styl rodičovství, který usiluje o záměrné rozpoznání a kultivaci pozitivních stavů, pozitivních procesů a pozitivních kvalit v dětech*“ (Waters, 2015a, 690). Lee Waters (2015b) zkoumala probandy ve věku 7-12 let, jejichž rodiče dokázali rozpoznat jejich silné stránky a podporovali je v jejich uplatňování, a zároveň své děti vychovávali v autoritativním stylu. Bylo zjištěno, že takový způsob výchovy má významný vliv na **spokojenost dětí**. SBP navíc podporuje děti **vypořádat se s menším stresem** pomocí svých vlastních silných stránek (Waters, 2015a). Tématu rozpoznání silných stránek dětí v rámci rodičovství se dále budeme zabývat v jiné části této kapitoly.

3.2 Silné stránky charakteru u dětí

Pokud se zabýváme rozpoznáním charakterových vlastností dětí, je na místě nejprve se zaměřit na to, kdy se vůbec charakter začíná projevovat a vyvíjet. Dle Park & Peterson (2006) sice chybí výzkumy mapující vícedimenzionální charakter dětí, avšak v literatuře lze i přesto nalézt zmínky o některých složkách charakteru, které se zřetelně objevují již v dětském věku. Tito výzkumníci jsou přesvědčeni, že je možné (a dokonce i důležité) nalézat rozdíly v silných stránkách charakteru již ve věku tří let, na základě poznatků od Hay a kol. (1999), kteří se zabývali otázkou, kdy se začnou projevovat takové individuální rozdíly v oblasti morálky, které jsou již stabilními vlastnostmi. Charakterové rozdíly se rozhodli měřit na základě schopnosti malých dětí rozdělit se s vrstevníky. Dospěli k závěru, že ve věku **od 1,5 do 3 let** se ještě významné stabilní rozdíly **neprojevují**, avšak děti **ve věku 3 let** už určitou **stabilitu** individuálních vlastností vykazují.

Složitější silné stránky jako jsou spiritualita nebo odpuštění se pravděpodobně plně rozvinou až v **adolescenci**, ovšem pro některé silné stránky nalézáme základy již v mladším věku (Park & Peterson, 2006). Uvedme pro příklad některé rané projevy těchto vlastností.

Již ve věku tří let (výjimečně i dříve) děti dokáží ospravedlnit své chování. Výjimečně lze pozorovat i to, že se dítě ospravedlňuje tím, že něco neudělalo záměrně, a tedy dokáže pochopit význam úmyslného chování (Dunn, 1988). Dvouleté děti chápou podstatu legrace, a proto dokáží vytvořit humornou situaci. Navíc rozpoznají, když se někdo neúmyslně splete od toho, zda má daný jedinec záměr udělat chybu s úmyslem pobavit (Hoicka & Akhtar, 2011). Další vlastností, jejíž individuální rozdílnost u osobnosti můžeme brzy rozpoznávat a pro jejíž bližší zkoumání byl u dětí vytvořen nástroj, je zvědavost (Piotrowski, Litman & Valkenburg, 2014). Existují další výzkumy, které dokazují výskyt vlastností, jež patří mezi silné stránky charakteru dle klasifikace VIA, není však naším cílem jich uvádět více. Podstatné v rámci tématu naší práce je ale to, že se takové charakteristiky osobnosti už velmi brzy projevují, a má tedy smysl se jimi více zabývat.

Shubert a kol. (2018) se zabývali vývojem charakteru a jeho silných stránek v průběhu dětství a adolescence. Charakter v průběhu dětství a adolescence obsahuje jak komplexní, tak konkrétní složky, ovšem s přibývajícím věkem jedinců se struktura charakteru proměňuje z komplexní a nejasné podoby do více rozeznatelné diferencované struktury. Autoři nabyli tohoto přesvědčení na základě zjištěných výsledků, kdy u nejmladších respondentů (žáci čtvrtých a pátých tříd) byla zjištěna nejmenší diferencovanost ve struktuře charakteru a stávala se zřetelnější s rostoucím věkem respondentů.

3.3 Rozpoznání silných stránek dětí ze strany jejich rodičů

V této části kapitoly máme za cíl detailněji zmapovat, jakým způsobem může rodič rozpoznat přednosti svého dítěte. Uvedli jsme některé pozitivní dopady výchovy zaměřené na rozpoznání a podporu silných stránek dětí (např. strength-based parenting nebo různé školní programy). V četných studiích a odborné literatuře je sice mnoho informací o pozitivním vlivu takové výchovy, avšak konkrétní způsoby, jak rozpoznání silných stránek v praxi probíhá, jsou často opomíjeny. Přestože jednou z možností je nechat dítě vyplnit některý z výše zmíněných osobnostních testů (např. VIA-Youth), naším záměrem je nalézt a shrnout konkrétní způsoby, které vedou k poznání osobnosti dítěte. Tuto možnost tedy ponecháme stranou.

V předchozí kapitole jsme uvedli, že v pojetí Petersona & Seligmana (2004) každý člověk disponuje některými silnými stránkami intenzivněji než jinými. To autoři nazývají **charakteristickými silnými stránkami (signature strengths)**. Projevují se určitými

způsoby, podle kterých je můžeme také identifikovat. Tyto vlastnosti by v nás měly vyvolat autenticitu a nadšení, především ve chvíli, kdy je projevíme poprvé. Také by měly vyvolávat chuť je používat dál, která pramení z vnitřní motivace samotného člověka. Daný jedinec se v užívání svých charakteristických vlastností dokáže velmi rychle učit a stále objevuje další způsoby, jak je lze projevovat. Autoři konceptu hovoří dokonce o jakémisi pocitu nevyhnutelnosti v jejich užívání, od kterého se osobnost jen tak nenechá odradit. Využití charakteristických stránek dokáže osobnost povzbudit a posílit. Člověk je schopen využívat je kreativním způsobem a vymýšlet s nimi různé plány (Peterson & Seligman, tamtéž). Popsané projevy tak mohou pomoci rodičům k tomu, aby při pozorování svých dětí dokázali poznávat jejich silné stránky. Jedním ze způsobů, který umožňuje poznat vlastnosti dětí, by tedy mohlo být pozorování typických projevů charakteristických silných stránek.

V souvislosti s poznáváním silných stránek (jak vlastních, tak i druhých lidí) se Linley (2008) zmiňuje o tzv. **day-to-day strengthspotting**, tedy o zpozorování silných stránek v každodenních aktivitách. Hledané vlastnosti se projevují velmi podobně jako charakteristické silné stránky v pojetí Petersona a Seligmana. Linley (tamtéž) navíc zmiňuje ještě např. ztrátu pojmu o čase nebo upřednostnění toho úkolu, v němž lze stránku uplatnit před jinými úkoly. Silné stránky lze rozpoznat ve zcela **nečekaných a neobvyklých situacích**. Jediné, co je k jejich zachycení opravdu potřeba, je být připravený, to znamená vědět a znát to, co hledáme a kdy je možné to najít. Na základě těchto poznatků se tedy ukazuje, že ke zpozorování silných stránek je zapotřebí znát jejich projevy a vlastnosti a mimo to také vědět o tom, kdy je možné takové vlastnosti zachytit. Rozpoznání silných stránek tedy předpokládá určitou znalost (Linley, tamtéž).

Waters & Sun (2016) uspořádali třítydenní kurz pro rodiče, které školili v zásadách SBP (rodičovství založeného na silných stránkách). Z toho, jaké instrukce byly náplní kurzu, můžeme odvodit další možnosti poznávání dítěte. Začátek programu byl zaměřen na **vlastní silné stránky rodičů** (jejich rozpoznání a možnosti užití v rámci rodičovské role, včetně seznámení s výše popsanou metodou P. Linleyho). Následně měli rodiče na základě prezentované VIA klasifikace silných stránek ve skupinách **diskutovat** o tom, jaké silné stránky mohou pozorovat u svých dětí, a to včetně konkrétních způsobů, jakými děti vlastnosti projevují. Další dva týdny rodiče dostali instrukci praktikovat SBP, tzn. více poznávat silné stránky svých dětí a podporovat je v jejich užívání. Své snahy a postřehy pak mohli společně **sdílet na dalším setkání** (Waters & Sun, tamtéž). Na základě struktury kurzu nám vyvstávají další možnosti, pomocí kterých rodič může rozpoznat silné stránky svého

dítěte. Jsou jimi citlivost k vlastním silným stránkám a možnost diskuze o vlastnostech svých dětí.

Lottman, Zalaway & Niemec (2017) využili spojení **metody mindfulness s rozpoznáváním silných stránek** k tomu, aby pro rodiče a učitele vymysleli způsob práce s takovými vlastnostmi dětí. Rodiče a učitelé jsou vedeni nejen k rozpoznávání a podpoře vlastních silných stránek, ale stejně tak silných stránek dětí. Podobně jako tomu bylo i v programu Waters & Sun (2016), nejprve jsou osoby vedeny k **práci se svými vlastnostmi**, a až poté si uvědomují vlastnosti dětí a snaží se je podporovat (Lottman & kol., 2017).

Zmíníme se také o **situacích**, v jakých je možné zachytit silné stránky dítěte. Po vzoru Aristotela (1937), který v Etice Nikomachově tvrdí, že dobro člověka se projeví **v činnostech, které vykonává**, i podle Park & Peterson (2008) se dobrý charakter projeví **v běžném jednání**. To se shoduje i s názorem podle Linley (2008), který doporučuje sledovat projevy silných stránek **napříč běžnými situacemi**. Tím, že právě rodiče jsou se svými dětmi **v kontaktu dennodenně**, lze předpokládat, že dokáží podat vhodnou zpětnou vazbu k silným stránkám svých dětí (Waters, 2015b). Jednotlivé silné stránky se však liší v tom, nakolik jsou vázány na konkrétní kontext. Tzv. **tonické vlastnosti** (např. humor) nevyžadují speciální podmínky, ale pro **fázické vlastnosti** (jako je např. odvaha) je zapotřebí určitá situace, ve které by ji člověk mohl projevit. Ovšem ať už se vlastnosti dětí projeví v jakékoliv situaci, pokud jde o silné stránky konkrétní osoby, měly by tyto projevy být nějakým způsobem stabilní v čase i napříč situacemi (Peterson & Seligman, 2004). K doplnění tématu příležitostí k projevu silných stránek v souvislosti s rodinnou tematikou zmiňujeme také **význam interpersonálních vztahů**, protože v mezilidských vztazích můžeme mnoho takových charakteristik objevit (Aspinwall & Staudinger, 2003).

Jedna z příležitostí, při které je možné zachytit u dítěte formující se silné stránky a kterou v souvislosti s dětmi chceme uvést, je **hra**. Tu zmiňují Lottman & kol (2017) jako příležitost objevit např. kreativitu, vytrvalost nebo zvědavost. Je k tomu však zapotřebí, aby pozorovatel **byl schopný** takové projevy dítěte zpozorovat. Podle toho, jaký typ hry si dítě zvolí, můžeme dle Čápa (1997) získat vodítko k tomu, jaké vlastnosti jsou u dítěte rozvinuté.

3.4 Rozvoj silných stránek charakteru dětí v rámci rodičovství

Téma rozpoznání silných stránek charakteru je velmi blízké tématu rozvoje takových charakteristik. Pokud vlastnosti známe, můžeme je začít budovat a posilovat. V této části práce se nejprve zaměříme na to, jaké konkrétní silné stránky rozvíjet a kdy s tím začít, poté uvedeme některé podmínky dobrého vývoje charakteru, a následně zmíníme některé konkrétní příklady, jak je možné rozvoj podpořit. V literatuře je sice téma rozvoje silných stránek více rozpracováno v rámci školního prostředí, my se však pokusíme co nejvíce se držet rozvíjení silných stránek v rámci rodiny.

Park & Peterson (2008) na základě současných poznatků nedokáží jasně posoudit, zdali je obecně náročnější kultivovat některé silné stránky v porovnání s jinými. To, že některé vlastnosti nejsou tolik rozšířené (jako např. silné stránky spadající pod ctnost střídmost) by mohlo být dáno tím, že je **náročnější je rozvinout či projevit**. Jaké konkrétní vlastnosti si vybereme a záměrně je rozvíjíme, může být ovlivněno jak **vlastními hodnotami**, tak **hodnotami našeho prostředí**. Dle Park a Peterson (tamtéž) má smysl změřit se na rozvoj i méně zřetelných vlastností i přes předpoklad, že nepůjde o snadný úkol. K tomu, zda je lepší v rámci rodičovství rozvíjet pouze již vyskytující se silné stránky, se autoři jednoznačně nevyjadřují. Zmiňují se ovšem o tom, že některé vlastnosti jsou u dětí rozvinuté více než je tomu u dospělých, konkrétně např. radost, kreativita a naděje. Autoři doporučují zaměřit se na ty vlastnosti, které jsou **běžné mezi vrstevníky** dětí, protože může jít o vývojově důležité charakteristiky, které je nezbytné rozvíjet v mladším věku.

Všeobecný názor na rozvoj charakteru je dle Mayerson (2012 in Linkins, Niemiec, Gillham & Mayerson, 2014) tzv. **předepisující**, kdy se charakter snažíme utvářet do nějaké předem stanovené formy. Autor však preferuje tzv. **popisný přístup**. Ten znamená neurčovat, jak přesně se má charakter dětí rozvíjet, ale namísto toho vytvářet vhodné podmínky pro **rozvoj individuálního charakteru každého jedince** (individuální konstelaci jeho silných stránek) a respektovat jeho dispozice a možnosti. V rámci popisného přístupu si vychovatelé nevynucují předem stanovené vlastnosti, ale spíše podporují a vychovávají již existující silné stránky.

Pokud zmiňujeme vytváření vhodných podmínek pro rozvoj silných stránek charakteru, je na místě otázka, jaké by tyto podmínky měly být. Na rozvoji silných stránek se spolupodílí i takový faktor jako je **vztah mezi rodičem a dítětem**. Velmi významná je

citlivost a reaktivita rodiče ve vztahu ke svému dítěti, jež vede k vytvoření bezpečné nebo v opačném případě nejisté vazby (Ngai, 2015). Park (2004) shrnuje, co všechno působí na dobrý rozvoj charakteru. Kromě vhodné rodičovské výchovy jmenuje také **přítomnost dospělého modelu** (ať už jde o rodiče, učitele nebo kouče) a **dobré vztahy se členy rodiny a vrstevníky**. Zmiňuje se také o vlivu **institucí** jako je škola. Vztahy s druhými napomáhají rozvíjet charakteristické silné stránky (Aspinwall & Staudinger, 2003).

Protože je charakter založen na **zvyku**, je potřeba nejdříve začít budovat základ příslušného zvyku (Park & Peterson, 2008). Jednorázovým zásahem je sice možné začít s rozvojem, ale pouze neustálé procvičování přináší trvalé změny (Peterson & Park, 2004). K rozvoji silných stránek mladých je dále důležité nejen stanovit si cíle, ale také utvořit si **jasný plán** k tomu, jak těchto cílů dosáhnout, s jehož utvořením rodiče mohou pomoci, aby cíle byly stanoveny realisticky a jednotlivé kroky byly konkrétní. Je vhodné kombinovat metody vzdělávání s praktickými zkušenostmi (Park & Peterson, 2008).

Poté, co dospělý zpozoruje projev silné stránky dítěte, může jej **pojmenovat a propojit s kladným pocitem**. Tak může dojít ke zvnitřnění kladného přesvědčení dítěte o sobě samém. Pokud tedy dospělý zpozoruje dítě, jak např. laskavě opečovává panenku, může ho informovat o péči, které si všiml a přirovnat ji k lásce, kterou k dítěti chovají jeho rodiče (Lottman, Zalaway & Niemec, 2017). K tomu, abychom mohli rozvíjet dobrý charakter, je zapotřebí **dát dětem příležitost** jednat ve shodě s naším záměrem, a navíc jim zprostředkovat příklady lidí, kteří ve společnosti ztělesňují cílený ideál. Pokud bychom tedy chtěli u dítěte rozvíjet týmovou spolupráci, je nutné poskytnout mu možnost práce v nějaké skupině (Park, 2004).

4 VÍCEČETNÉ RODINY

V následující kapitole se stručně vyjádříme k vícečetným rodinám, a to k jejich bližšímu určení i ke specifikám, které se v nich vyskytují.

4.1 Definice vícečetné rodiny

Rodina je základním a nejvýznamnějším útvarem společnosti, ve které má nenahraditelnou úlohu. Vytváří prostor k budování lidské osobnosti a vychovává následnou generaci. Pouze pokud je rodina stálá a prospívající, poskytuje vhodné podmínky jednak pro výchovu dětí a také pro rozvoj a fungování společnosti (MPSV, 2017). Pokud jsou v rodině přítomny tři a více dětí, nabízí MPSV (ministerstvo práce a sociálních věcí) pojem vícedětné rodiny. Do této kategorie řadí několik druhů takových rodin. Nejprve zmiňuje rodiny s nízkým sociálním statusem a malým příjmem v závislosti na státu, a poté rodiny, v nichž oba manželé sice plánovali ekonomickou aktivitu, ovšem z různých důvodů mají více dětí, než zamýšleli. Do třetí skupiny patří rodiče, kteří více dětí plánovali a kde je ekonomicky aktivní více méně jeden z partnerů. V posledních dvou skupinách je v rodině více dětí buď z důvodu osvojení si dalšího dítěte nebo z důvodu přivedení dětí z předchozích vztahů (MPSV, 2005). Pro rodiny s více dětmi jsme v naší práci zvolili označení **vícečetné rodiny**, které koresponduje s označením v dokumentu Národní koncepce podpory rodin (MPSV, 2008).

V současnosti je v našich podmínkách jedním z trendů měnící se struktury rodiny pokles počtu rodin s dvěma a více dětmi (MPSV, 2017). Zatímco počet domácností s jedním a dvěma dětmi se v průběhu času významně nemění (v roce 2001 činí v procentech domácnosti s jedním dítětem 23,9 %, se dvěma 21,3 %, v roce 2011 s jedním dítětem 23,2 %, se dvěma 17,3 %), procentuální počet domácností se třemi dětmi se za poslední dobu mění (v roce 2001 3,4 %, v roce 2011 jen 2,5 %). Domácnosti s více než třemi dětmi se pohybují v hodnotách 0,5 % až 0,1 % (Domácnosti podle výsledků sčítání lidu v letech 1961-2011, 2018).

4.2 Specifika výchovy ve vícečetných rodinách

Ze studie mapující životní situaci vícečetných rodin z roku 2007 vyplývá několik poznatků o situaci takových uskupení. Pro rodiny s více dětmi je v našem prostředí typické rozdělení rolí rodičů, kdy je muž v zaměstnání, zatímco žena zůstává doma s dětmi. To je dáno buď svobodným rozhodnutím matky, nebo komplikací sehnat si práci, když zároveň pečuje o malé děti. Při hledání zaměstnání může hrát roli také nižší úroveň vzdělání rodičů, která je pro rodiče s více dětmi typičtější. Na osobu rovněž vychází nižší finanční příjmy, což je spojeno s jistým omezením a nemožností dovolit si např. vybavit dům nebo koupit si nové oblečení. Sesbírané poznatky také autory vedly k přesvědčení, že větší rodiny se nachází v horší sociální situaci, a to nejen podle objektivních měřítek, ale i podle jejich vlastního úsudku (Svobodová, 2007).

Přítomnost více dětí dle Matoušek & Pazlarová (2014) jednak způsobuje, že rodiče nemohou jednotlivým dětem dopřát tolik pozornosti a také zapříčiňuje to, že na každého z dětí vychází méně rodinných zdrojů. Na druhou stranu velké rodiny přináší výhody v možnostech mnoha vztahů s ostatními sourozenci, to však může být vnímáno jak pozitivně, tak i negativně.

VÝZKUMNÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÝ PROBLÉM, CÍLE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

5.1 Výzkumný problém

Využívání vlastních silných stránek charakteru vede člověka k naplněnému životu (Peterson & Seligman, 2004). Výzkumy v rámci pozitivní psychologie ukazují spojení silných stránek s životní spokojeností (viz Seligman & kol., 2005; Park & Peterson, 2006). Jejich využívání však přináší do života i jiné výhody, jako je například podpora sociálních dovedností (Rashid & kol., 2013) nebo zvýšení míry zaujetí činnostmi a podpora naděje (Madden & kol., 2011).

Vnímáme jako důležité, aby děti dokázaly rozpoznat a rozvíjet vlastní silné stránky. Na prvním místě jsou to právě rodiče, kteří mohou tomuto procesu nejvíce napomoci. Tím, že jsou v kontaktu se svými dětmi, mohou tyto vlastnosti rozpoznat (Waters, 2015b). Poté mohou svým potomkům zpozorovanou vlastnost pojmenovat (Lottman & kol, 2017) a poskytnout jim příležitost silné stránky rozvíjet (Park, 2004). Z toho důvodu jsme se rozhodli oslovit rodiče a na základě jejich výpovědí zjistit, jak rozpoznávání silných stránek dětí probíhá.

5.2 Cíle výzkumu

Cílem výzkumu je prozkoumat proces rozpoznávání a rozvíjení silných stránek dětí ze strany jejich rodičů. Tento proces budeme zkoumat u rodičů s pěti a více dětmi.

5.3 Výzkumné otázky

Na základě stanoveného cíle jsme si zvolili pět výzkumných otázek, pomocí kterých jsme se pokusili proces rozpoznávání a rozvíjení silných stránek dětí ze strany jejich rodičů detailně prozkoumat. Otázky zní následovně:

VO1: Jak se projevují rozdíly v silných stránkách dětí?

VO2: Při jakých příležitostech rodiče objevují silné stránky svých dětí?

VO3: Jaké jsou strategie rodičů v rozpoznávání silných stránek svých dětí?

VO4: Jak se dále rodiče snaží silné stránky v dětech rozvíjet?

VO5: Jaká jsou specifika rozpoznávání silných stránek dětí ve velkých rodinách?

6 METODOLOGIE VÝZKUMU

V následující kapitole popíšeme provedený výzkum z hlediska zvoleného designu, výzkumného souboru a metod tvorby a analýzy dat. Na závěr také zmíníme etické aspekty výzkumu.

6.1 Výzkumný design

Pro účely našeho výzkumu jsme si zvolili kvalitativní přístup, který je svou povahou holistický. To znamená, že umožňuje celistvý pohled na zkoumanou problematiku v celé její šíři a všech rozměrech. Úsilím kvalitativně orientovaných výzkumníků je tyto rozměry integrovat a pochopit návaznosti a souvislosti (Ferjenčík, 2010). Kvalitativní výzkum je nám svými vlastnostmi blízký, a navíc vnímáme jako obohacující zpracovat touto cestou téma silných stránek charakteru, které bývá v rámci studentských prací zkoumáno spíše kvantitativně.

6.2 Výzkumný soubor

Našemu výzkumnému souboru odpovídají *rodiče s pěti nebo více dětmi*. Mimo to jsme si zvolili několik následujících kritérií, podle kterých jsme respondenty oslovovali.

- *Respondenti by měli vychovávat děti společně se svým stálým parterem, rodičem jejich dětí.* Touto podmínkou jsme se chtěli vyhnout tomu, aby respondenti mluvili o dětech, které sice vychovávají, ale nejsou jejich vlastní, nýbrž jejich partnera.
- *Většina dětí respondentů měla ještě stále bydlet doma s rodiči.* Požadavek tak zajistil to, že oslovení rodiče se stále věnují péči o své děti, které ještě nedosáhly plnoletosti. Volili jsme tedy rodiče, kteří se ještě nestali prarodiči.
- *Alespoň jeden respondent nebude vyznáním katolík.* Předpokládáme, že takové podmínky volby respondentů způsobí, že většina z nich bude katolického vyznání. Je známo, že v katolické církvi můžeme častěji nalézt úplné rodiny s více než pěti dětmi. Pro větší objektivitu jsme se tedy pokusili zahrnout i respondenty mimo katolickou církev.

Respondenty do výzkumu jsme získávali **metodou prostého záměrného výběru**, kdy jsme na základě výše zmíněných vlastností záměrně hledali potenciální účastníky výzkumu splňující stanovené podmínky. Při prostém záměrném výběru bez dalších kritérií vybíráme mezi takovými respondenty, kteří jsou pro výzkum vhodní a s účastí souhlasí (Miovský, 2006). Tento postup jsme kombinovali také s příležitostným výběrem, v rámci kterého jsou oslovováni do výzkumu účastníci, kteří jsou právě po ruce (Ferjenčík, 2010). Vzhledem k tomu, že se pohybujeme mezi mladými, kteří pochází z větších rodin, stačilo nám v tomto případě oslovit jejich rodiče.

Celkem jsme získali data od 12 respondentů. Informace o nich pro větší přehlednost uvádíme níže v tabulce:

2. Přehled základních charakteristik účastníků výzkumu

Respondent	Pohlaví	Věk	Počet dětí a jejich věk
R1	M	49	8 dětí: 24, 23, 21, 18, 17, 13, 11, 9
R2	Ž	47	8 dětí: 24, 23, 21, 18, 17, 13, 11, 9
R3	Ž	50	7 dětí: 24, 22, 18, 16, 13, 10, 6
R4	M	50	7 dětí: 24, 22, 18, 16, 13, 10, 6
R5	Ž	49	5 dětí: 26, 23, 20, 15, 12
R6	M	51	5 dětí: 26, 23, 20, 15, 12
R7	Ž	47	5 dětí: 26, 18, 15, 13, 10
R8	M	47	7 dětí: 23, 22, 20, 18, 18, 16, 11
R9	M	53	5 dětí: 24, 23, 19, 15, 7
R10	Ž	47	5 dětí: 24, 23, 19, 15, 7
R11	Ž	46	6 dětí: 17, 15, 12, 10, 7, 4
R12	Ž	47	7 dětí: 23, 22, 20, 18, 18, 16, 11

Pro doplnění informací o respondentech ještě uvedeme, že výzkumu se účastnilo 5 manželských párů. Celkem se zúčastnilo 5 mužů a 6 žen. Průměrný věk respondentů je 48,6 let. Průměrná délka rozhovoru byla 42 min. Kritérium, aby alespoň 1 respondent byl jiného

než katolického vyznání, se nám podařilo naplnit. Dva respondenti se nehlásí k žádné církvi (uvedli pouze, že praktikují tibetský buddhismus). Zbytek respondentů se hlásí ke katolické církvi.

Je na místě zmínit důvody volby respondentů s 5 a více dětmi. Jde o náš předpoklad, že rodiče s více dětmi mají možnost srovnání odlišností mezi jednotlivými sourozenci. Navíc procesem rozpoznání silných stránek svých dětí prošli vzhledem k počtu těchto dětí vícekrát. Jako výhodu zvoleného souboru respondentů vidíme také to, že mohou každodenně sledovat živé interakce mezi svými dětmi.

6.3 Metody tvorby dat

Jako metodu tvorby dat jsme si zvolili **polostrukturované interview**. To nám umožnilo držet se jednotné struktury napříč všemi rozhovory, ale současně se přizpůsobit každému respondentovi a pokládat různé doplňující otázky. Tento typ interview je běžnou volbou, protože dokáže eliminovat nevýhody nestrukturovaného i plně strukturovaného rozhovoru. Rozhovor se drží závazného schématu, tedy určitých otázek, na které se všech respondentů výzkumník ptá. Toleruje se však změna jejich pořadí a drobné odlišnosti ve znění a stylu (Miovský, 2006). Podle povahy zvolené metody jsme sestavili závazný okruh 18 otázek, které jsme rozdělili do tří hlavních okruhů: *Silné stránky vlastních dětí a rozdíly v nich, samotný proces rozpoznávání a rozvíjení silných stránek*. Konkrétní znění otázek přikládáme v příloze č. 3.

6.3.1 Pilotní studie

Před samotnou realizací výzkumu jsme nejprve oslovili 4 respondenty, s kterými jsme provedli rozhovor. Respondenti zcela neodpovídali všem podmínkám výběru (dva rodiče měli 4 děti a jedno dítě v pěstounské péči; další dva rodiče měli 7 dětí, ovšem většina z nich už nebydlela doma a měla již vlastní rodinu). Pro účely pilotní studie s cílem ověřit srozumitelnost sestavených otázek byli však oslovení respondenti vhodní.

Na základě provedených rozhovorů jsme se rozhodli rodičům předem vysvětlit, co si pod pojmem silné stránky charakteru vůbec mohou představit. V průběhu pilotních rozhovorů se nám totiž stávalo, že respondenti zmiňovali nejen kladné stránky osobnosti dětí, ale také ty negativní stránky. Navíc měli rodiče tendenci hovořit o schopnostech a talentech dětí, ty ovšem nejsou v zájmu našeho výzkumu. Také jsme si na základě získaných

zkušeností připravili více podotázek pro případ, že by některý z respondentů nebyl dostatečně výřečný.

6.3.2 Proces tvorby dat

Poté, co jsme získali kontakt na respondenty, oslovili jsme je, a to buď přes mail nebo přes sociální síť. Domluvili jsme se na místě, čase a jiných potřebných informacích k setkání. Většina rozhovorů (9 rozhovorů z celkových 12) probíhala u respondentů doma. Usilovali jsme o tuto možnost, aby rodiče zůstali ve svém známém prostředí a setkání pro ně bylo co nejméně zatěžující.

Před samotným rozhovorem jsme účastníkům výzkumu poslali list, ve kterém popisujeme teorii silných stránek dle Petersona & Seligmana tak, aby respondenti pochopili, na jaké vlastnosti dětí se jich v rozhovoru budeme ptát. Na základě zkušeností z pilotní studie jsme totiž vnímali jako důležité, aby rodiče pochopili, na co konkrétně se dotazujeme. V zaslaném textu jsme také zmínili to, že se primárně neptáme na schopnosti a talenty dětí, ale spíše na jejich vlastnosti osobnosti. Na závěr textu jsme sepsali tři otázky na zamýšlení ohledně silných stránek vlastních dětí, které shrnovaly téma rozhovoru. Tím jsme docílili toho, aby se rodiče nad tématem zamysleli již před dotazováním, nebyli zbytečně zaraženi a nebyli pak nespokojeni se svými odpověďmi. Z odpovědí respondentů v průběhu rozhovorů bylo znát, že zaslat takový text předem mělo význam.

R3: *Třeba jak nám X (dcera respondentky) předala ty otázky, tak jsme si říkali, to je právě to, já bych se u tý X měla zamyslet, co je její silnou stránkou...*

R7: *Já vím, že nechceš slyšet něco o tom nadání nebo prostě hra na hudební nástroj nebo takto, ale tam se to snad projeví ze všeho nejvíce.*

Celé znění zaslaného listu příkládáme v příloze č. 2.

6.3.3 Metoda fixace dat

V průběhu všech rozhovorů jsme nahrávali záznamy pomocí mobilního telefonu. Tento krok nazývá Miovský (2006) **fixace kvalitativních dat**. Fixování dat pomocí pořízení audiozáznamu přináší podle autora výzkumníkovi mnoho výhod, protože si nemusí dělat poznámky s obsahem hovoru, a může tak zapisovat zajímavosti zachycené v průběhu celého rozhovoru. Přestože jsme nahrávali pro jistotu na dva velké telefony, hrozilo tak, že příliš viditelné přístroje zabrání tomu, aby se respondenti uvolnili a upřímně odpovídali,

podle našich dojmů telefony nepůsobily rušivě. Následným krokem bylo přepsání nahrávek do textové podoby tak, abychom mohli dále se získanými daty pracovat.

6.4 Metody analýzy dat

Pro analýzu našich dat jsme si vybrali **metodu zakotvené teorie**, jejíž výsledkem je určitý model uspořádaný kolem hlavního konceptu. Cílem je teoreticky zpracovat zkoumaný proces, jde tedy o hlubší práci než jen o výčet nalezených kategorií. Užití této metody je na místě vzhledem k cíli práce, kterým je **prozkoumat určitý proces** (konkrétně proces rozpoznávání a rozvíjení silných stránek dětí), protože zvolený postup práce je svou povahou vhodný při zkoumání určitého procesu a jeho fungování. Data jsme navíc získávali metodou polostrukturovaného rozhovoru, což je typická podoba informací pro zakotvenou teorii (Řiháček & Hytych, 2013).

6.5 Etické aspekty

V rámci zachování etických zásad jsme před každým rozhovorem předložili účastníkům **informovaný souhlas** (plné znění přiloženo v příloze č.1), ve kterém podpisem vyjádřili souhlas s podmínkami výzkumu, byli seznámeni se zachováním anonymity a obeznámeni s tím, že od výzkumu mohou kdykoliv odstoupit. Vždy jsme jim zdůraznili, že data budou použita pouze pro účely výzkumu. Všichni respondenti s podmínkami výzkumu souhlasili.

Následně byli účastníci tázáni, jestli jim nevádí, pokud budou rozhovory nahrávány s vysvětlením, že nahrávky následně přepíšeme za účelem analýzy získaných výpovědí. S nahráváním všichni souhlasili. V průběhu jednoho rozhovoru jsme byli požádáni o dočasné přerušování nahrávání.

Kvůli zachování anonymity uvádíme místo jmen respondentů písmeno R s číslem podle vybraného pořadí respondenta (R1, R2...). Pro jména dětí, o kterých účastníci v rozhovorech hovoří uvádíme písmeno X v případě chlapců a Y v případě dívek.

7 ANALÝZA DAT

V této kapitole popíšeme, jak jsme při analýze získaných dat postupovali dle zvolené metody zakotvené teorie. Sesbíraná data jsme si vytiskli a dále jsme s daty pracovali s užitím tužky a barevných pastelek. Mimo to jsme si v průběhu analýzy bokem zapisovali poznámky, které by se mohly v dalších krocích hodit.

7.1 Otevřené kódování

V rámci první fáze analýzy nazvané otevřené kódování jsme v přepsaných rozhovorech hledali tzv. **významové jednotky** neboli takové pojmy, které pojmenovávají různé jevy, pocity nebo soudy (Miovský, 2006). Pro proces nalezení významových jednotek a jejich pojmenování se vžil název kódování (Řiháček & Hytych, 2013). Nalezené kódy jsme spojovali napříč výpověďmi respondentů do společných skupin tak, aby tyto skupiny obsáhly více podobných významových jednotek. Tyto skupiny se dle Miovskeho (2006) nazývají **kategorie**. Vytvořené kategorie jsme několikrát znovu definovali a přejmenovávali tak, aby jejich významové jednotky byly jednoznačně zařaditelné. Kategoriím jsme přiřadili barvu podle toho, k jaké výzkumné otázce se vztahovaly. Některé kategorie zahrnovaly více **podkategorií**, takže jsme analyzovaná data pomocí zařazování roztrídili do více smysluplného celku.

7.2 Axiální kódování

Ve fázi nazvané axiální kódování jsme hledali **vztahy mezi nalezenými kategoriemi**. Postupovali jsme tak, jak zmiňují Strauss & Corbin (1999, 70) *v duchu kódovacího paradigmatu, které zahrnuje podmiňující vlivy, kontext, strategie jednání a interakce a následky*. U kategorií jsme se tedy zamýšleli, zdali jsou spolu ve vztahu jako příčina a následek nebo jestli jedna kategorie ovlivňuje druhou jako intervenující podmínka. Celkem jsme našli 11 kategorií.

7.3 Selektivní kódování

V poslední fázi jsme formulovali **centrální kategorii**, což je kategorie, která je ve vztahu se všemi ostatními kategoriemi, které se kolem ní sdružují (Miovský, 2006). Naší

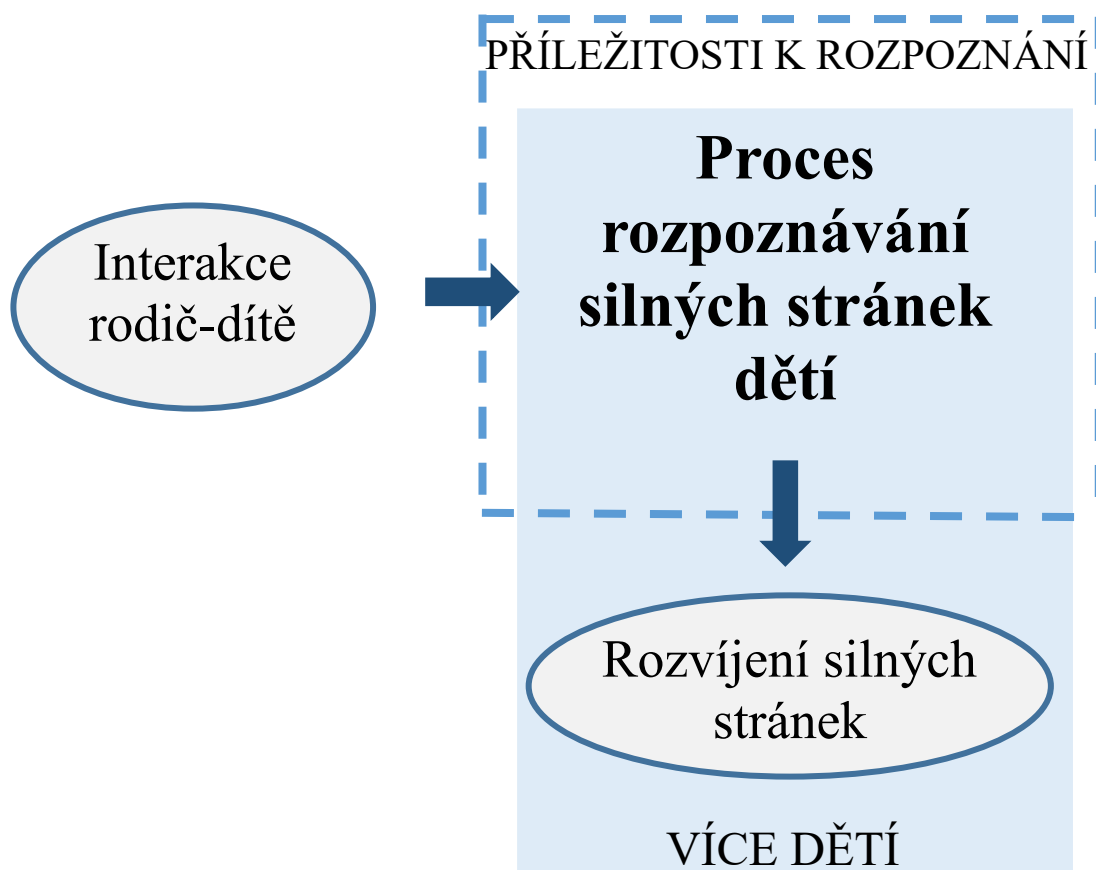
centrální kategorií je **proces rozpoznávání silných stránek dětí**. Podmínkou pojmenování centrální kategorie je dle Strauss & Corbin (1999) to, že by název měl zahrnovat celý příběh (vyprávění o zkoumaném jevu).

8 VÝSLEDKY VÝZKUMU

8.1 Výsledný diagram

Na základě postupů metody zakotvené teorie jsme vytvořili kostru zkoumaného jevu, která zachycuje zjednodušeně zkoumaný **proces rozpoznávání silných stránek dětí rodičů s více dětmi**. Jeho základní osnovu jsme zpracovali do následného diagramu:

Schéma 1, zobrazující základní kostru zkoumaného jevu

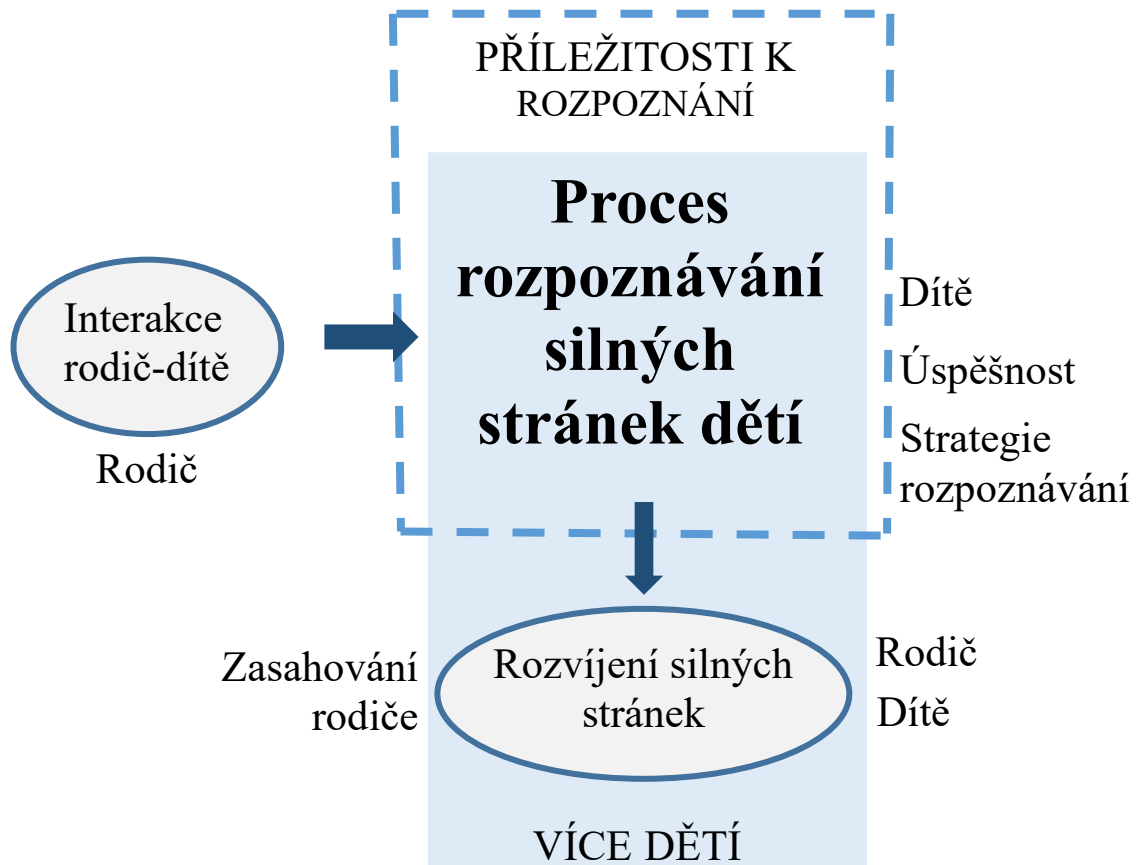

Celkem jsme našli **11 kategorií**, které jsou ve vztahu k jedné centrální kategorii nazvané *Proces rozpoznávání silných stránek dětí*. Tento název v sobě nese všechny ostatní nalezené kategorie, se kterými je ve vztahu. Jsou jimi: *Interakce rodič-dítě*, *Příležitosti k rozpoznání*, *Více dětí*, *Rodič*, *Dítě*, *Úspěšnost*, *Strategie rozpoznávání*, *Rozvíjení silných stránek*, *Zasahování rodiče*, *Rodič a Dítě*. Kategorie *Rodič* a *Dítě* se vyskytují dvakrát z toho důvodu, že tyto podmínky se týkají jednou procesu rozpoznání silných stránek a podruhé

rozvíjení silných stránek. Pro větší názornost uvádíme výsledný diagram i se všemi kategoriemi.

Schéma 2, výsledný diagram se všemi kategoriemi

V následující části kapitoly blíže popíšeme jednotlivé kategorie a jejich podkategorie. Protože nalezených kategorií je celkem 11, rozhodli jsme se je pro zjednodušení rozdělit na ty, které jsou přímo ve vztahu s procesem rozpoznání silných stránek a ty, které souvisí s rozvíjením silných stránek (kategorie, která je následkem rozpoznávání). Na závěr blíže určíme kategorii Více dětí, která je kontextem jak rozpoznávání, tak rozvíjení silných stránek. Pro názornost text doplníme výpověďmi respondentů.

8.2 Proces rozpoznávání silných stránek dětí

8.2.1 Interakce rodič-dítě

Interakce rodič-dítě je podmínkou k tomu, aby proces rozpoznávání silných stránek vůbec mohl proběhnout. Respondenti jednoznačně uvádí jako nutnost **kontakt s dítětem**. Jedná se o pravidelný, každodenní čas strávený s dítětem. V některých případech rodiče zmiňují, že k poznávání dětí přispívalo právě trávení času s nimi: „...*když člověk s těma děckama tráví dostatek času, tak to prostě uvidí*“ (R6). Někteří také zdůrazňují význam kontaktu rodiče a dítěte již v útlém věku. Vzhledem k vysokému výskytu výpovědí o kontaktu s dítětem (10 respondentů) lze tento faktor považovat za klíčovou podmínku k rozpoznání silných stránek. Mimo to byl mezi podmínkami zmíněn také **vztah k dítěti**, který by také mohl být považován za klíč ke zkoumanému procesu. To by navíc potvrzovala výpověď jednoho z respondentů (R9), který vnímal problém rozpoznání silných stránek u dítěte, s kterým si úplně nerozumí.

8.2.2 Rodič

Proces rozpoznávání podmiňuje také osobnost rodiče. Tuto skutečnost vyjadřovali respondenti především zmíněním určité **schopnosti rodiče** poznat dítě. Ne každý tuto schopnost má, a proto se může stát, že někteří rodiče nejsou schopni silné stránky vidět.

8.2.3 Příležitosti k rozpoznání

Způsoby rozpoznávání se dějí za podmínek, jakými jsou různé příležitosti ke zpozorování vlastností dětí. Jde tedy o kontext, který zkoumanému jevu náleží. Nejjednoznačnější příležitostí je dle respondentů **krizová situace**. Ta se vyznačuje určitým problémem, požadavkem zachovat klid nebo jenom tím, že nějakým způsobem vybočuje z normálu (např. nemoc, úraz někoho z rodiny nebo nepřítomnost rodiče). Mimo to může rodič zpozorovat silné stránky dětí také **ve vztazích**, ať už k jiným lidem nebo k sourozencům.

Dalšími (už méně jmenovanými, ale stále významnými) příležitostmi, jak více poznat dobré vlastností dětí, jsou dle rodičů **práce, dobrovolnické činnosti** (jako např. skauting), **záliby dítěte** (např. hra na hudební nástroj) nebo obecně situace, ve kterých je dětem **svěřena zodpovědnost**.

8.2.4 Dítě

To, jak probíhá rozpoznávání je ovlivněno i samotnou osobností dítěte. Z výpovědí respondentů proces ovlivňuje především **věk**, kterého dítě dosáhlo. Jednotlivé názory rodičů na specifika objevování v různém věku se však velmi liší. R3 například uvádí náročnost objevování v pubertě, zatímco R12 upozorňuje na význam předškolního věku.

8.2.5 Strategie rozpoznávání

V této části se zaměříme na způsoby, kterými rodiče vykonávají zkoumaný fenomén. Z výpovědí rodičů jednoznačně vyplývá fakt, že rozpoznávání silných stránek dětí je **přírozený proces**, což znamená, že rodiče nejednají podle žádných předem určených a promyšlených strategií. Respondenti silné stránky rozpoznávají v rámci vychovávání dětí bez toho, aniž by šlo o jejich hlavní záměr. Stává se, že objevení některé vlastnosti přichází zcela nečekaně. Tyto poznatky vystihují výpovědi jako: „*to je úplně přirozené*“ (R10), „*mně to úplně přijde automaticky*“ (R8) nebo „*...jako nikdy jsem záměrně nedělala činnost zjišťuji dobré stránky svých dětí...*“ (R5).

Respondenti ve většině případů volí jako strategii rozpoznání **pozorování**. Pozorují jednak projevy dítěte nebo jeho reakce na různé situace. Také ale zkoumají, co dítěti dělá radost, pozorují tedy jeho pocity.

Respondenti se vyjadřovali k tomu, zdali je správné v dětech **hledat vlastní silné stránky**. Na základě jejich odpovědí to správné je v případě, pokud jde o dobro dětí. Někteří dokonce odpovídali, že jde o „*nejpřirozenější*“ (R4) a „*logický*“ (R11) proces. „*...Protože když si něčeho cením sama u sebe a su jakoby ráda, že takovýmdle způsobem funguju a jsem taková, tak mě těší, že to má ten druhý, když to vidím jako dobré*“ (R11). Pouze dva respondenti (R10, R12) se nevyjadřují k hledání vlastních silných stránek v dětech kladně.

Někteří respondenti jmenovali případy, kdy silné stránky jejich dětí poznal i někdo jiný mimo rodinu, proto jsme **názor okolí** zařadili jako další podkategorii způsobů rozpoznávání silných stránek.

8.2.6 Úspěšnost rozpoznávání

Následkem zkoumaného procesu je různá míra úspěšnosti rodičů. Tato kategorie se pohybuje v dimenzích od komplikací s rozpoznáním až po naprosto bezproblémový proces. Obsahuje 3 subkategorie s názvy **problémy**, **stále hledání** a **žádný problém**. Do

podkategorie s názvem problémy jsme zařadili respondenty, kteří se např. zmiňovali o obtížnosti s rozpoznáváním nebo se nějakým způsobem přiznali ke svému neúspěchu. Mezi rodiči jsou také tací, kteří silné stránky svých dětí stále hledají. Konkrétně jde o případ, kdy si rodič dostatečně s dítětem nerozumí (R9) nebo o případ dětí, které mají diagnostikovaný určitý vývojový problém (R3, R11). V polovině případů však respondenti rozpoznání silných stránek považují za zcela bezproblémový úkol, ať už díky jejich schopnosti (R6, R11) nebo díky tomu, že jde o zcela jasnou a přirozenou věc (R7, R8, R10, R12).

8.3 Rozvíjení silných stránek dětí

Následným krokem po objevení dobrých vlastností dětí je podle rodičů určitá práce na těchto vlastnostech. Proto jsme rozvíjení silných stránek označili jako kategorii, která je následkem procesu rozpoznávání. Jednou z možností, co dělat dále, je **upozornit dítě** na nalezenou silnou stránku. Význam tohoto kroku shrnuje jeden respondent názorem, že rodič je pro dítě „*první zdroj informací... je úplně asi zásadní věc, aby dostal ty, které ho svým způsobem motivují*“ (R8).

Dalším způsobem, jak rodiče dále pracují se silnými stránkami, je **podpora** takových vlastností a **poskytnutí příležitostí**, ve kterých mohou děti své přednosti využít. Konkrétně může jít např. o to dát možnost dětem pomáhat (R3, R6) nebo jim svěřit nějakou zodpovědnost (R5). V neposlední řadě jsou silné stránky rozvíjeny **pochvalou** rodičů. V rámci práce s takovými vlastnostmi se rodiče zmiňují i o tom, že tyto charakteristiky **zohledňují v budoucím zaměření** dítěte: „*...tak mu pomůže asi ten rodič třeba se nějak zaměřit*“ (R3).

Na základě sesbíraných dat vyplývá to, že rodič má určitou představu silné stránky, kterou se snaží v dětech rozvíjet. Získané poznatky jsme zařadili do podkategorie nazvané **vedení ke konkrétní silné stránce**. Přestože se představy rodičů v tom, jakou silnou stránku preferovali různí, někteří z nich se shodují na vlastnostech jako jsou spiritualita (R1, R2, R4), laskavost (R4, R10, R11) nebo sociální inteligence (R3, R9).

8.3.1 Zasahování rodiče

Další kategorií je míra zasahování rodičů. Jedná se o různé strategie jednání rodičů ve vztahu k dětem, které se pohybují v dimenzi od ponechání naprosté volnosti až po snahu rozvíjet vlastnosti, které dítě ještě neprojevalo. Respondenti jednoznačně preferují nechat

svým dětem **svobodu v rozvoji**. To znamená, že jsou schopni odložit svou představu o tom, jaké by dítě mělo být a netlačí jej do ní. „*Neštěstí asi je, pokud má (rodič) představu, že to dítě má nějaké vlastnosti a on se je snaží z toho dítěte vydolovat*“ (R6). „*...může se stát, že si (rodič) maluje, že by mělo být (dítě) takové a takové a ono ejhle je trošičku jiné. A nemusí to znamenat, že je špatné*“ (R11). V některých případech respondenti v souvislosti se silnými stránkami dětí hovoří o **absenci zásahu** (R3, R7, R11, R12), kdy se podle nich takové vlastnosti rozvíjí v dětech samy. V souvislosti s mírou zasahování rodičů respondenti uvádí různé **hranice zasahování**. Zmiňují se o hledání toho, kdy je vhodné nějak zasahovat a kdy ne. R3 je např. přesvědčen, že u jistých silných stránek je potřebné rodičovské vedení a určitý zásah.

Přestože většinově respondenti preferují odložit vlastní představu o dítěti a ponechat mu svobodu, i tak někteří rodiče vnímají jako dobré snažit se **rozvíjet** ve svých potomcích **silné stránky dříve než je projeví**. „*Protože ty stránky, které si myslím, že se mají rozvíjet jako vytrvalost, nějaká pravdomluvnost a čestnost, tak ty prostě nějakým způsobem buduju a nezvažovala jsem, jestli je to silná stránka těch dětí nebo ne*“ (R5). V takových případech rodiče většinou uvádějí, že jde o rozvoj dobra v dětech.

8.3.2 Rodič

Do strategií rozvíjení vstupuje intervenující podmínka v podobě osobnosti rodiče, který proces pozitivně ovlivňuje jako **pomocník v rozvoji** dobrých vlastností. Poté, co rodič vlastnosti objeví, je na základě získaných výpovědí jeho úkolem silné stránky rozvíjet. Další proměnnou, která rozvíjení ovlivňuje, jsou **vlastní hodnoty** rodiče. Respondenti uvádí, že se snaží posilovat ty vlastnosti, které považují za dobré nebo jsou pro ně nějakým způsobem důležité (např. spiritualita nebo empatie). Volba, co budou rodiče rozvíjet a co ne, je tedy ovlivněna jejich subjektivním pohledem.

8.3.3 Dítě

Kromě osobnosti rodiče vstupuje do procesu rozvíjení také osobnost dítěte, které vlastní různé silné stránky. To, jakým způsobem rodiče pracují na rozvoji silných stránek závisí podle nich také na tom, o jaký **typ vlastností** jde. Ve dvou případech respondenti zmiňují obtíže v rozvíjení, protože děti nepřijímají jejich názor o svých vlastních silných stránkách (R4, R7). Rozvíjení může být také ovlivněno tím, že dítě může pracovat se svými vlastnostmi na základě **nápodoby** rodiče.

8.4 Více dětí

8.4.1 Rozdíly mezi dětmi

Celý zkoumaný proces rozpoznávání silných stránek dětí (který je zároveň centrální kategorií vystihující podstatu procesu v celé jeho šíři) se děje na pozadí skutečnosti více dětí. Jde tedy o kategorii, která je kontextem zkoumaného jevu a jeho jednání. První podkategorií je skutečnost, že mezi vlastnostmi dětí všichni respondenti bez výjimky vnímají rozdíly. Ty se pohybují v dimenzích s mírnými rozdíly od „*každý z těch dětí je trošku prostě originál*“ (R1) až po „*každý je úplně jiný*“ (R8, R12) nebo „*každý mají nějaký jiný (dobré vlastnosti)*“ (R11). Odpovědi rodičů však byly v tomto případě velmi podobné a jednoznačné.

Rodiče měli možnost popsat dobré charakteristiky svých dětí, které byly velmi různorodé, takže jsme nedokázali vystihnout podstatu, v čem rozdíl mezi dětmi skutečně vnímají. Několik respondentů zmínilo rozdíly mezi dětmi v sociální oblasti, dále se však oblasti odlišností příliš lišily. Na druhou stranu ale každý respondent dokázal jmenovat alespoň jednu vlastnost, kterou mají všechny jeho děti společnou. Příčinu rozdílnosti respondenti většinou přikládali **dědičným faktorům**, ale také jiným **životním podmínkám** každého dítěte nebo **pořadí**, ve kterém se narodily.

8.4.2 Čas

Jednou ze skutečností, se kterou se musí velké rodiny potýkat a která rovněž zasahuje do objevování silných stránek, je **málo času na děti**. „*Prostě mě třeba vadí, že mám fakt na ty jednotlivé děti málo času*“ (R3). „*...objevování nějakých vlastností, na to nemůžete třeba někdy mít čas...*“ (R4). Z toho důvodu se může stát, že se rodič zaměří pouze na zajištění základních potřeb dítěte (R11). Respondenti však zmínili i to, že s více dětmi lze paradoxně stihnout více věcí (R9, R11). Na druhou stranu ve velkých rodinách hraje jistou roli to, že **matka je déle doma**, tudíž času na děti může být paradoxně více.

8.4.3 Rozpoznání a rozvíjení silných stránek

Mimo již zmíněné faktory více přiblížíme, jak může proces rozpoznání a rozvíjení přímo ovlivňovat skutečnost velké rodiny. Podle některých respondentů (R5, R6, R7) není rozpoznávání silných stránek závislé na velikosti rodiny a u více dětí by tudíž mělo probíhat stejně jako v menších rodinách. Určitou výhodou však může být podle některých respondentů nabitá **zkušenost rodiče** nebo také větší **možnost projevit se**, kterou prostředí

více lidí dítěti nabízí. „...*ty vlastnosti můžou projevovat mnohem dynamičtěji než v rodině, kde se nic neděje*“ (R8). V souvislosti s procesem rozvíjení jsme objevili skutečnost, že takové prostředí vede děti k rozvíjení různých **prosociálních vlastností** jako např. sounáležitost (R3, R4) nebo ochotu pomoci (R3, R10). Určitou roli hraje také požadavek kladený na děti **vzájemně spolu vycházet**.

9 ODPOVĚDI NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY

V této kapitole pro větší přehlednost našich výsledků stručně odpovíme na stanovené výzkumné otázky a to tak, že vždy uvedeme její znění a výstižnou odpověď na ni.

Jak se projevují rozdíly v silných stránkách dětí?

Rodiče jednoznačně **vnímají rozdíly** v silných stránkách svých dětí. Uvědomují si, že každé z nich je originální. Vlastnosti, ve kterých rozdílnost popisují však nevykazují větší podobnost, jde totiž o velmi různorodý popis, takže jsme nedokázali vystihnout jeho podstatu. Mírné podobnosti odpovědí jsme našli pouze v sociální oblasti. Příčiny rozdílností rodiče zdůvodňují **dědičnými faktory**, odlišnými **životními podmínkami** a **pořadím**, ve kterém se děti narodily.

Při jakých příležitostech rodiče objevují silné stránky svých dětí?

Nejvýznamnější příležitostí k rozpoznání silných stránek dětí jsou dle výpovědí respondentů **krizové situace** neboli situace, které se nějakým způsobem odlišují od běžného dění. Dále lze vlastnosti objevit **ve vztazích dítěte** ke svým sourozencům nebo k druhým lidem obecně. V neposlední řadě jde o příležitosti jako jsou **práce, dobrovolnické činnosti, záliby** nebo příležitosti, ve kterých děti dostávají určitou **zodpovědnost**.

Jaké jsou strategie rodičů v rozpoznávání silných stránek svých dětí?

Základní metodou, jak objevit silné stránky, je **pozorovat** děti, a to konkrétně jejich reakce a pocity radosti. Jinou strategií je také vyslechnout **názor okolí**. Podle rodičů je správné **hledat v dětech** ty silné stránky, které **rodiče sami vlastní**. Přestože rodiče byli schopni jmenovat jisté způsoby, jak přijít na silné stránky svých dětí, samotné rozpoznávání je jednoznačně **přirozený proces**, který probíhá automaticky bez většího plánování a promýšlení v rámci výchovy dítěte. K objevení dobrých vlastností je podmínkou být **v kontaktu s dítětem** a jako významný faktor se jeví také **vztah k dítěti**. K rozpoznání silných stránek dochází díky **schopnosti rodiče** tyto vlastnosti objevit.

Jak se dále rodiče snaží silné stránky v dětech rozvíjet?

Poté, co rodiče silné stránky objeví, **pomáhají dětem s nimi dále pracovat**. Snaží se je rozvíjet tak, že na ně své děti **upozorňují**. Dále se je obecně snaží **podporovat** a

poskytovat jim příležitosti k tomu, aby takové vlastnosti mohly děti **využívat**, a to například tím, že jim svěří zodpovědnost nebo je zapojí do práce. Kromě toho také děti **chválí**. Rodiče mají jistou **představu konkrétní silné stránky** (nebo několika silných stránek), které se u dětí snaží rozvíjet. Tyto vlastnosti jsou ovlivněny jejich **vlastními hodnotami**. Záměrem rodičů je mimo jiné nechat svým potomkům **svobodu v rozvoji** a respektovat je. V některých případech dokonce nechávají jejich **rozvoj bez zásahu**. Existují však případy, ve kterých s dobrým úmyslem rodič rozvíjí vlastnosti, které dítě **ještě neprojevílo**.

Jaká jsou specifika rozpoznávání silných stránek dětí ve velkých rodinách?

V rodinách s více dětmi v procesu rozpoznávání hraje významnou roli **málo času na děti**. Toto tvrzení je na druhou stranu vyváženo faktem, že z důvodu většího počtu dětí je s nimi **matka déle doma**. Výhodou může být **zkušenost rodiče** nebo také větší **možnost dítěte projevit se**, způsobená dynamičtějšími prostředím. Na rozvoj silných stránek pak může mít pozitivní vliv, že prostředí více dětí vede osobnost k **rozvoji sociálních vlastností**. Na děti je kladen požadavek, aby **spolu** mezi sebou **vycházely**.

10 DISKUZE

V našem výzkumu jsme se zabývali procesem rozpoznávání silných stránek charakteru dětí z vícečetných rodin ze strany jejich rodičů. Naším cílem bylo tento proces rozpoznávání a následného rozvíjení prozkoumat. Učinili jsme tak za pomoci kvalitativního designu, konkrétně metodou polostrukturovaných rozhovorů s 12 rodiči pěti a více dětí. Sesbíraná data jsme analyzovali metodou zakotvené teorie, díky čemuž jsme došli k vytvoření teorie zkoumaného jevu.

Závěrečný diagram, který je výsledkem celé analýzy (v souladu se stanovenými výzkumnými otázkami) ukazuje, že je fenomén rozpoznávání silných stránek dětí umožněn interakcí mezi rodičem a dítětem, stejně tak jako osobností rodiče (konkrétně jeho schopností tyto vlastnosti zpozorovat). Do procesu vstupuje dítě jako další proměnná. Rozpoznávání vede k jednání ve formě různých strategií ze strany rodiče (jako např. pozorování nebo vyslechnutí názoru okolí) a má za následek různou míru úspěšnosti. Dále vede proces k rozvíjení silných stránek, který je vykonáván v různé míře rodičovského zásahu. Opět zde působí proměnná jako je osobnost dítěte, ale i samotného rodiče. Rozpoznávání se děje za podmínek různých příležitostí, v rámci kterých rodiče mohou silné stránky rozpoznávat. Vliv na zkoumaný jev má to, že se popsané skutečnosti odehrávají v kontextu přítomnosti více dětí v rodině.

Ve velké míře nalézáme podobnost mezi našimi výsledky a tvrzeními vycházející ze současných výzkumů v rámci pozitivní psychologie. Seligman & Peterson (2004) popisují projevy tzv. charakteristických silných stránek, tedy takových, které jsou u konkrétního člověka rozvinuty ve větší míře. Jedním z projevů, jak tyto vlastnosti poznat je pocit autenticity a nadšení nebo také odhodlání a vnitřní motivace člověka. Respondenti volí jako způsob rozpoznávání to, že své děti pozorují, a to konkrétně jejich reakce a také právě zmíněné pocity radosti. V podstatě tak jednají v souladu s teorií silných stránek podle Seligmana a Petersona.

Pokud se zaměříme na příležitosti, ve kterých naši respondenti objevují silné stránky, rovněž nacházíme shodu s tvrzením odborné společnosti. Linley (2008) upozorňuje na objevování silných stránek ve zcela nečekaných a neobvyklých situacích, což se velmi podobá odpovědím našich respondentů, kteří uvádí nalezení kladných vlastností svých dětí

v krizových situacích. Mezi takové řadí např. nemoc a úraz v rodině nebo nepřítomnost rodiče. Obecně hovoří o situacích, které se nějakým způsobem liší od běžného dne. Mezilidské vztahy podle respondentů, stejně tak jako podle Aspinwall & Staudinger (2003), mohou sloužit jako další vodítko k objevení silných stránek. Mezi další významné příležitosti dle našeho výzkumu patří vztahy dětí, vykonávání práce, dobrovolnické činnosti, záliby a plnění zodpovědnosti. Respondenti však neuváděli hru jako významnou příležitost (zmínili ji pouze dva rodiče), přestože Lottman, Zalaway & Niemec (2017) ji jako možnost objevit silné stránky uvádí.

Z našich výsledků vychází kontakt rodiče a dítěte jako klíčová podmínka k tomu, aby rodič objevil vlastnosti svých dětí. Jde o čas s dítětem v rámci životního běhu. Takové výpovědi odpovídají jak tvrzení dle Park & Peterson (2008) o tom, že dobrý charakter se projevuje v běžném jednání, tak také předpokladu Waters (2015b), že rodiče rozpoznají silné stránky svých dětí, protože jsou s nimi v dennodenním kontaktu.

Linley (2008) stejně tak jako Lottman & kol. (2017) zmiňují jako podmínku zachycení charakteru dítěte určitou schopnost rodiče takové vlastnosti zpozorovat, což se také shoduje s výpověďmi našich respondentů, kteří si důležitost určité schopnosti uvědomují. Linley (tamtéž) však v této souvislosti nemluví o nějaké vlastnosti vidět silné stránky (jako je např. empatie), ale schopností myslí určitou znalost rodičů o projevech silných stránek a znalost toho, kdy se mohou projevit. Respondenti zařazení do výzkumu však teorii silných stránek neznají (stručnou charakteristiku jsme jim představili až v rámci našeho výzkumu), a přesto dokáží rozpoznávat kladné vlastnosti svých potomků. Navíc podle výsledků je rozpoznávání silných stránek přirozený a automatický proces, který se během výchovy praktikuje. Otázkou však zůstává, na kolik by větší znalost a zkušenost rodičů v této oblasti mohla celý proces zkvalitnit a umožnit dětem opravdu využívat vlastní přednosti.

Někteří odborníci, kteří se věnují proškolení rodičů v oblasti rozpoznání a práce se silnými stránkami, nezapomínají na práci rodičů s jejich vlastnostmi a na jejich rozpoznávání (Waters & Sun, 2016 nebo Lottman & kol., 2017). Větší souvislost se svými vlastními silnými stránkami a jejich rozpoznávání jsme mezi respondenty nenašli, je však možné, že pokud bychom se na tuto tematiku více zaměřili, bylo by toto téma zahrnuto do celkového procesu rozpoznávání. Většinou se rodiče shodli na tom, že je podle nich správné hledat v dětech vlastní silné stránky, čímž se problematiku rozpoznávání svých vlastností mírně dotkli.

Jako běžnou metodu pro rozvoj silných stránek uváděli rodiče upozornění dítěte na nalezenou vlastnost, podporu dítěte, poskytnutí příležitostí a pochvalu. Některé z těchto strategií můžeme naléznout v odborných zdrojích. Podobný způsob zmiňují i Lottman a kol. (2017), když doporučují pojmenovat dítěti právě projevovanou vlastnost a propojit ji s nějakým kladným pocitem. Park (2004) zase radí poskytnout dítěti příležitost silnou stránku využívat.

To, že volba silných stránek, které rozvíjíme, je ovlivněna vlastními hodnotami (Park & Peterson, 2008) potvrzují výpovědi našich respondentů, kteří vedou své děti k tomu, co oni sami považují za důležité. Přestože u některých existuje jistá výchovná představa silných stránek, rodiče preferují nechat dítěti svobodu v rozvoji jeho charakteru. To je ve shodě s tvrzením dle Mayerson (2012 in Linkins, Niemiec, Gillham & Mayerson, 2014), který vnímá jako důležité neurčovat dětem, jakým směrem se má jejich charakter rozvíjet, ale naopak respektovat individualitu každého dítěte a podporovat ty silné stránky, které již projevilo. Tomu však oponuje názor některých respondentů, kteří vnímají jako důležité rozvíjet některé silné stránky i bez toho, aniž by je dítě muselo projevit. Jedná se však o dobré vlastnosti důležité pro život, proto pro nás zůstává otázkou, kde je tedy správná míra zásahu rodiče v rozvíjení neprojevených silných stránek dítěte.

Respondenti reflektovali situaci rozpoznávání silných stránek v rodinách s více dětmi. Mnohokrát, i přes naše snahy, však sklouzli k pouhému popisu situace ve velkých rodinách obecně. Z toho důvodu nemáme tak bohatá data. I přesto můžeme říci, že rodiče vnímají nedostatek času na děti, což se shoduje i s tvrzením dle Matouška & Pazlarové (2014). Vzhledem k tomu, že kontakt s dítětem je podle respondentů zároveň klíčové vodítko k tomu, aby byly silné stránky rozpoznány, může být nedostatek času věnovaného dítěti ve větších rodinách problémem i pro budoucí rozvoj silných stránek dítěte. Na druhou stranu je dle výpovědí respondentů i podle poznatků situací v českých rodinách (Svobodová, 2007) v takových podmínkách matka s dětmi déle doma, takže může být s dětmi také déle v kontaktu.

Prostředí více lidí umožňuje rozvoj prosociálních vlastností. Respondenti také zmiňují požadavek na děti vycházet mezi sebou. Přítomnost více lidí navíc dle respondentů umožňuje dítěti příležitosti projevit se. Matoušek & Pazlarová (2014) upozorňují na výhody více vztahů. Vztahy jsou jedna z příležitostí, jak silné stránky objevit, možná i z toho důvodu lze uvažovat nad tím, že takové prostředí může opravdu přinášet větší možnosti dítěti ukázat své silné stránky.

Uvědomujeme si určitá omezení provedeného výzkumu, která mohla mít negativní vliv na zjištěné výsledky. Jedním z nich je poměrně stejnorodý soubor respondentů, kteří jsou ve většině případů katolického vyznání. Je tedy možné, že některé nalezené podobnosti v jejich výchově a způsobu práce rozpoznávání silných stránek mohou být ovlivněny hodnotami a postoji, které tito respondenti zaujímají (jako je např. důraz na rozvoj spirituality).

Celý výzkum také ovlivnily naše nedostatečné zkušenosti a fakt, že výzkum podobného rozsahu provádíme poprvé. Respondenti v některých případech neodpovídali v průběhu rozhovoru přesně na položené otázky a naše snahy vrátit je k tématu nebyly vždy dostatečné. Z toho důvodu jsme zcela nezmapovali proces rozpoznávání silných stránek ve velkých rodinách v celé jeho šíři a našli jsme pouze několik faktorů, které do zkoumaného procesu zasahují. I přesto, že jsme respondenty předem seznámili s teorií silných stránek charakteru, z jejich odpovědí bylo patrné, že by takové poučení mohlo být ještě detailnější, protože někteří zmiňovali mimo silné stránky také talenty a schopnosti dětí nebo jejich negativní vlastnosti. Je však možné, že koncept silných stránek rodiče pochopili trochu jinak a pouze reflektovali zkušenost s vlastnostmi jak pozitivními, tak těmi negativními.

Silné stránky charakteru jsou vlastnostmi, které pozitivně ovlivňují kvalitu života, proto je podle nás práce s nimi, již v dětském věku, velmi užitečná. Na základě výsledků je zkoumaný proces rozpoznávání přirozený a automatický jev probíhající v rámci výchovy. Otázkou zůstává, nakolik je tento přirozený nezáměrný proces dostatečný k tomu, aby dětem bylo umožněno skutečně si své vlastní silné stránky uvědomit a pracovat s nimi. Vzhledem k programům pro rodiče, které v rámci pozitivní psychologie v zahraničí vznikají (např viz. Waters & Sun, 2016 nebo Lottman & kol., 2017), je podle nás namístež prozkoumat, jak jsou rodiče schopni v našich podmínkách rozpoznávat silné stránky i bez větších teoretických znalostí. Podle výsledků by pak bylo dobré zvážit, nakolik by takové programy mohly být nabízeny i v ČR. Z našich výsledků je patrné, že respondenti vnímají schopnost rozpoznání jako klíč k tomu, aby vůbec rodič mohl silné stránky objevit, proto se nám zdá užitečné nabídnout rodičům různé kurzy, které by jim umožnily osvojit si tyto dovednosti.

11 ZÁVĚR

Proces rozpoznávání silných stránek charakteru dětí ze strany jejich rodičů je proces, do kterého vstupuje více proměnných. Ty jsme dle našich výsledků rozdělili do několika kategorií a podkategorií.

Zkoumaný jev je zapříčiněn interakcí mezi rodičem a dítětem, konkrétně kontaktem, který rodič a dítě navazují v rámci běžného dění v rodině. K jeho vykonání je podstatný také vztah, který rodič s dítětem má. Mimo to k rozpoznávání může dojít, pokud rodič disponuje schopností objevit silné stránky v dítěti, což není samozřejmostí.

Rodiče volí různé způsoby, jak silné stránky dětí objevují. Především pozorují reakce svých potomků a to, co jim způsobuje pocity radosti. Někdy jim může pomoci názor někoho z okolí. Respondenti pokládají za správné zkoumat, zdali se u dětí neprojeví ty dobré charakteristiky, které vlastní oni sami. Všechny strategie rozpoznávání probíhají zcela přirozeně a automaticky v rámci výchovy a může k nim docházet, aniž by šlo o primární záměr vychovatelů. Tento proces nemusí být vždy úspěšný, přestože z některých výpovědí jde podle respondentů o velmi snadný úkol. K rozpoznání může dojít při různých příležitostech. Především jde o krizové situace vymykající se normálu, ve kterých je potřeba jednat a zachovat klid. Objevit vlastnosti dítěte lze také prostřednictvím vztahů, které navazuje, ale také prostřednictvím svěřením zodpovědnosti, jeho zálib, práce nebo dobrovolnické činnosti.

Rodič, který objeví silné stránky svého dítěte, slouží jako pomocník v jejich následném rozvoji. Snaží se dítě upozorňovat na nalezené charakteristiky, podporovat je a chválit. Respondenti hledají hranice, do jaké míry zasahovat do rozvoje dětí. Někdy rozvíjí i ty vlastnosti, které ještě nebyly projeveny, obecně však preferují ponechat dítěti svobodu v tom, jaké vlastnosti má budovat a respektují jeho osobnost. Dokáží tak ustoupit svým představám. I přesto je volba preferovaných silných stránek ovlivněna hodnotami rodičů. Do procesu rozvíjení je zapojena také osobnost dítěte.

Rozpoznávání a na něj navázané rozvíjení silných stránek se odehrává v kontextu více dětí v rodině. Dle některých respondentů objevování charakteru dítěte není podmíněno velikostí rodiny. Jistou roli ovšem často hraje málo času na dítě zapříčiněné tak velkou rodinou. Na druhou stranu v těchto podmínkách dochází k tomu, že matka tráví s dětmi více

času doma, což kontakt s dítětem na druhou stranu podpoří. Toto prostředí může jednak přinášet dítěti větší možnost projevit se, a také může přinést více zkušeností samotnému rodiči. V rozvoji silných stránek hraje významnou roli požadavek na děti vyjít spolu a to, že prostředí více dětí vede k rozvíjení prosociálních vlastností.

12 SOUHRN

Naše práce se zabývá rozpoznáváním silných stránek charakteru dětí z vícečetných rodin. Nejprve jsme v teoretické části zmapovali pohledy na charakter v psychologii. Na charakter můžeme nahlížet v rámci dynamického pojetí tak, že některé jeho rysy se mohou projevit jako nevědomé síly (Fromm, 1967) nebo jej lze chápat ve spojení s morálkou a zaměnit tento pojem s hodnocením, zdali jednáme podle morálních hodnot (Allport, 1961). V posledních letech se zkoumáním charakteru jako plurálního konceptu tvořeného silnými stránkami osobnosti, zabývají Peterson a Seligman (2004), jejichž ucelenou teorii jsme si zvolili jako základ nahlížení na charakter.

Silné stránky charakteru jsou uskupení pozitivních rysů. Přináší do života radost, jsou všeobecně ceněné, a to bez ohledu na jejich pozitivní důsledky. Liší se od talentů a schopností. Pokud disponujeme některými silnými stránkami více než jinými, autoři tohoto pojetí hovoří o tzv. charakteristických silných stránkách (Peterson & Seligman, 2004). Pro jejich měření byly sestaveny inventáře jako např. VIA-IS nebo v případě dětí VIA-Youth. Kromě Seligmana a Petersona se v ucelené podobě silnými stránkami zabývají i jiní autoři.

Využívání silných stránek vede k zvýšení míry štěstí (Seligman, Steen, Park & Peterson, 2005). Pokud rodiče dokáží rozpoznat silné stránky svých potomků a následně s nimi pracovat, zvyšuje se tak spokojenost těchto dětí (Waters, 2015b). Silné stránky mohou být rozpoznány jak v situacích každodenních, tak v těch neobvyklých (Linley, 2008), při hře dítěte (Lottman, Zalaway & Niemec, 2017) nebo v jeho vztazích (Aspinwall & Staudinger, 2003). Někteří odborníci neopomínají na vlastní schopnost rodiče pracovat se svými silnými stránkami (srov. Lottman & kol., 2017 nebo Waters & Sun, 2016). Následné rozvíjení těchto charakteristik může být ovlivněno hodnotami, které rodiče zaujímají (Park & Peterson, 2008). Existují různé způsoby, jak charakter rozvíjet. Dle Mayerson (2012 in Linkins, Niemiec, Gillham & Mayerson, 2014) je nejlepší dělat to tak, aby byl respektován individuální charakter každého dítěte.

V závěru teoretické části jsme se zabývali velkými rodinami. Rodin se dvěma a více dětmi v našich podmínkách ubývá (MPSV, 2017). Typickým rysem rodin s více než třemi dětmi je rozdělení rolí mezi mužem, který je zaměstnaný, a ženou, která je v domácnosti. Na

osobu vychází menší finanční příjmy (Svobodová, 2007). Přítomnost více dětí snižuje množství pozornosti, které jim rodiče mohou věnovat (Matoušek & Pazlarová, 2014)

Cílem našeho výzkumu bylo prozkoumat proces rozpoznávání a rozvíjení silných stránek dětí ze strany jejich rodičů, konkrétně v rodinách s 5 a více dětmi. Pro tyto účely jsme zvolili kvalitativní design a metodu polostrukturovaných rozhovorů vedených s těmito rodiči. Do výzkumu jsme metodou záměrného výběru oslovili 12 respondentů a poté, co jsme provedli pilotní studii, sesbírali jsme od nich data. Ty jsme analyzovali podle metody zakotvené teorie. Z opakujících se témat jsme tak získali 11 kategorií, které se různým způsobem vztahují k centrální kategorii nazvané Proces rozpoznávání silných stránek dětí.

Hlavní zjištění byla následující. Rozpoznávání silných stránek dětí je zapříčiněno interakcí mezi rodičem a dítětem, konkrétně jejich vztahem a společným kontaktem. Mimo to je také podmíněno schopností rodiče takové vlastnosti nalézt. Zkoumaný proces probíhá přirozeně v rámci výchovy a není předem rodiči plánovaný. Mezi významnou strategií patří pozorování dítěte. Silné stránky lze zpozorovat především v situacích, které se vymykají běžnému dění (např. nemoc nebo úraz v rodině). Rodič, který vlastnosti dítěte objeví, pomáhá dítěti s jejich rozvojem. Dopřává přitom dítěti svobodu v tom, jaké je, a dokáže odložit své vlastní představy. Ve velkých rodinách existují jisté výhody při rozpoznávání, jako jsou zkušenosti rodiče nebo větší možnosti projevu vlastností, ovšem významnou nevýhodou je fakt, že rodič nemá na dítě tolik času.

Přes všechny limity výzkumu, jako je příliš podobný soubor respondentů nebo nezkušenosti výzkumníka, výsledky ukazují na přirozené schopnosti rodiče rozpoznávat silné stránky charakteru. Ve shodě s tvrzením odborníků je tato schopnost jednou z klíčových podmínek pro objevení vlastností. Bez ohledu na přirozené dovednosti by však mohla větší obezřetnost rodičů s touto problematikou přispět k tomu, aby se na rozpoznávání a rozvíjení silných stránek svých dětí zaměřili více než jen v rámci přirozeného vedlejšího účinku výchovy.

LITERATURA

1. Allport, G. (1961). *Pattern and growth in personality*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
2. Aristotelés. (1937). *Etika Nikomachova*. Praha.
3. Aspinwall, L., & Staudinger, U. (2003). A psychology of human strengths: Some central issues of an emerging field. In *A psychology of human strengths: fundamental questions and future directions for a positive psychology* (9-21). Washington, DC: American Psychological Association.
4. Clifton, D., & Harter, J. (2003). Investing in Strengths. In *Positive Organizational Scholarship: Foundations of a New Discipline* (112-111). San Francisco: Berrett-Koehler Publishers, Inc.
5. Čáp, J. (1997). *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum.
6. Domácnosti podle výsledků sčítání lidu v letech 1961-2011. (2018). In *Český statistický úřad*. Praha: ČSÚ. Získáno z <https://www.czso.cz/documents/10180/20548157/130055150301.pdf/a5612077-8801-4184-b5d9-f71bd2f4c0cd?version=1.0>
7. Dunn, J. (1988). *The beginnings of social understanding*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
8. Ferjenčík, J. (2010). *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Praha: Portál.
9. Freud, S. (1999). *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství.
10. Fromm, E. (1967). *Člověk a psychoanalýza*. Praha: Svoboda.
11. Hay, D., Castle, J., Stimson, C., & Davies, L. (1999). The social construction of character in toddlerhood. In M. Killen & D. Hart, *Morality in everyday life: developmental perspectives* (23-51). New York: Cambridge University Press.
12. Hoicka, E., & Akhtar, N. (2011). Preschoolers joke with jokers, but correct foreigners. *Developmental Science*, vol. 14(4), 848-858. doi:10.1111/j.1467-7687.2010.01033.x

13. Linkins, M., Niemiec, R., Gillham, J., & Mayerson, D. (2014). Through the lens of strength: A framework for educating the heart. *The Journal of Positive Psychology*, vol. 10(issue 1), 64-68. doi:10.1080/17439760.2014.888581
14. Linley, P. (2008). Strengthspotting. In *Average to A.: Realising strengths in yourself and others.* (72-111). Coventry: CAPP Press. Získáno z http://www.capp.co/portals/3/files/average_to_aplus_chapter_4_strengthspotting.pdf
15. Lottman, T., Zalaway, S., & Niemec, R. (2017). Well-being and well-doing: Bringing mindfulness and character strengths to the early childhood classroom and home. In C. Proctor, *Positive psychology interventions in practice* (83-105). Cham, Switzerland: Springer.
16. Macdonald, C., Bore, M., & Munro, D. (2008). Values in action scale and the Big 5: An empirical indication of structure [Online]. *Journal of Research in Personality*, 42(4), 787 - 799. doi:10.1016/j.jrp.2007.10.003
17. Madden, W., Green, S., & Grant, A. (2011). A pilot study evaluating strengths-based coaching for primary school students: Enhancing engagement and hope. *International Coaching Psychology Review*, 6(1), 71-83. Získáno z <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=5aa620bf-5bfa-489d-ada8-f98152504196%40pdc-v-sessmgr01>
18. Matoušek, O., & Pazlarová, H. (2014). *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče.* Praha: Portál.
19. Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu.* Praha: Grada Publishing.
20. MPSV. (2005). *Národní koncepce rodinné politiky.* Praha. Získáno z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf
21. MPSV. (2008). *Národní koncepce podpory rodin s dětmi.* Získáno z https://www.mpsv.cz/files/clanky/7958/Narodni_koncepce_podpory_rodin_s_detmi.pdf
22. MPSV. (2017). *Koncepce rodinné politiky.* Praha. Získáno z https://www.mpsv.cz/files/clanky/31574/Koncepce_rodinne_politiky.pdf
23. Nakonečný, M. (2009). *Psychologie osobnosti.* Praha: Academia.

24. Ngai, S. (2015). Parental bonding and character strengths among Chinese adolescents in Hong Kong. *International Journal of Adolescence and Youth*, 20(3), 317 - 333. doi:10.1080/02673843.2015.1007879
25. Park, N., & Peterson, C. (2003). Assessment of character strengths among youth: The Values in Action Inventory of Strengths for Youth. In *Indicators of Positive Development Conference* (1-31).
26. Park, N., Peterson, C., & Seligman, M. (2004). Strengths of character and well-being. *Journal of social and Clinical Psychology*, 23(5), 603-619. Získáno z <http://www.viacharacter.org/blog/wp-content/uploads/2013/12/Character-strengths-well-being-Park-Peterson-Seligman-2004.pdf>
27. Park, N., & Peterson, C. (2006). Character Strengths and Happiness among Young Children: Content Analysis of Parental Descriptions. *Journal of Happiness Studies*, 7(3), 323-341. doi:10.1007/s10902-005-3648-6
28. Park, N. (2004). Character Strengths and Positive Youth Development. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 591(1), 40-54. doi:10.1177/0002716203260079
29. Park, N., & Peterson, C. (2008). The Cultivation of Character Strengths. In M. Ferrari & G. Potworowski, *Teaching for Wisdom* (59-71). Dordrecht: Springer.
30. Peterson, C., & Park, N. (2004). Classification and Measurement of Character Strengths: Implications for Practice. In P. Linley & S. Joseph, *Positive psychology in practice* (433-446). Hoboken, N.J.: Wiley.
31. Peterson, C., & Seligman, M. (2004). *Character strengths and virtues: a handbook and classification*. Washington: American Psychological Association.
32. Piaget, J., & Inhelder, B. (2014). *Psychologie dítěte*. Praha: Portál.
33. Piotrowski, J., Litman, J., & Valkenburg, P. (2014). Measuring Epistemic Curiosity in Young Children. *Infant and Child Development*, vol. 23(issue 5), 542-553. doi: 10.1002/icd.1847
34. Rashid, T., Anjum, A., Lennox, C., Quinlan, D., Niemiec, R., Mayerson, D., & Kazemi, F. (2013). Assessment of Character Strengths in Children and Adolescents. In *Research, Applications, and Interventions for Children and Adolescents: a positive psychology perspective* (81-115). Dordrecht: Springer Netherlands.

35. Reich, W. (1993). *Funkce orgasmu: sex-ekonomické problémy biologické energie. Díl I, Objevení orgonu*. Praha: Concordia.
36. Řiháček, T., & Hytych, R. (2013). Metoda zakotvené teorie. In Čermák, I., Řiháček, T., Hytych, R. et al. (2013). *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita.
37. Sandage, S., & Hill, P. (2001). The Virtues of Positive Psychology: the Rapprochement and Challenges of an Affirmative Postmodern Perspective. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 31(3), 241-260. Získáno z <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/1468-5914.00157>
38. Scales, P., Benson, P., Leffert, N., & Blyth, D. (2000). Contribution of Developmental Assets to the Prediction of Thriving Among Adolescents. *Applied Developmental Science*, 4(1), 27-27. doi:10.1207/S1532480XADS0401_3
39. Seligman, M. (2002). Positive psychology, positive prevention, and positive therapy. In S. Lopez & C. Snyder, *Handbook of positive psychology* (3-9). New York: Oxford University Press.
40. Seligman, M., Steen, T., Park, N., & Peterson, C. (2005). Positive Psychology Progress: Empirical Validation of Interventions. *American Psychologist*, 60(5), 410-421. doi: 10.1037/0003-066X.60.5.410
41. Shoshani, A., & Schwartz, L. (2018). From Character Strengths to Children's Well-Being: Development and Validation of the Character Strengths Inventory for Elementary School Children. *Frontiers in Psychology*, vol. 9(1), 1-14. doi:10.3389/fpsyg.2018.02123
42. Shubert, J., Wray-Lake, L., Syvertsen, A., & Metzger, A. (2018). Examining Character Structure and Function Across Childhood and Adolescence. *Child Development*. doi: 10.1111/cdev.13035
43. Slezáčková, A. (2012). *Průvodce pozitivní psychologií: nové přístupy, aktuální poznatky, praktické aplikace*. Praha: Grada Publishing.
44. Strauss, A., & Corbin, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert.
45. Svobodová, K. (2007). *Životní situace vícedětných rodin*. Praha: VÚPSV. Získáno z http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_241.pdf

46. The Gallup Organisation. (2005). The Clifton StrengthsFinder: Research FAQs, 1-14. Získáno z http://media.gallup.com/pdf/twys/csf_research_faq.pdf
47. Waters, L., & Sun, J. (2016). Can a brief strength-based parenting intervention boost self-efficacy and positive emotions in parents?. *International Journal of Applied Positive Psychology*, 1(1-3), 41-56. Získáno z <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs41042-017-0007-x>
48. Waters, L. (2015). The Relationship between Strength-Based Parenting with Children's Stress Levels and Strength-Based Coping Approaches. *Psychology*, 6(06), 689-699. doi:10.4236/psych.2015.66067
49. Waters, L. (2015). Strength-based parenting and life satisfaction in teenagers. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 2(11), 158-173. doi:10.14738/assrj.211.1651
50. Weissberg, R., & O'Brien, M. (2004). What Works in School-Based Social and Emotional Learning Programs for Positive Youth Development. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 591(1), 86-97. doi:10.1177/0002716203260093

ABSTRAKT

Název práce: Rozpoznávání silných stránek charakteru dětí z vícečetných rodin.

Autor práce: Petra Slámková

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Martina Friedlová

Počet stran a znaků: 62, 95 807

Počet příloh: 4

Počet titulů použité literatury: 50

Abstrakt:

Bakalářská práce se zabývá procesem rozpoznávání silných stránek dětí z vícečetných rodin. V teoretické části nejprve popisujeme pohled na charakter v psychologii, poté uvádíme koncept silných stránek charakteru od Petersona a Seligmana (2004), a následně se zabýváme rozpoznáváním a rozvojem těchto charakteristik u dětí. Pro výzkum jsme volili kvalitativní design, konkrétně metodu polostrukturovaného rozhovoru s 12 rodiči s pěti a více dětmi. Za pomoci metody zakotvené teorie jsme dospěli k tomu, že rozpoznávání silných stránek je přirozený proces, který probíhá na základě kontaktu s dítětem a schopnosti rodiče objevit silné stránky. Typickou metodou je pozorování dítěte, jehož silné stránky se mohou projevit především v krizových situacích. Rozpoznání vede rodiče k pomoci dětem jejich vlastnosti rozvíjet. Další zkoumání podobné problematiky by mohlo vést k vzdělávání rodičů v schopnosti rozpoznávat a rozvíjet silné stránky svých dětí.

Klíčová slova: silné stránky charakteru; vícečetné rodiny; charakter; rozpoznávání silných stránek dětí; rozvoj silných stránek dětí

ABSTRACT

Title: Recognizing the strengths of the character in children from large families.

Author: Petra Slámková

Supervisor: Mgr. et Mgr. Martina Friedlová

Number of pages and characters: 62, 95 807

Number of appendices: 4

Number of references: 50

Abstract:

This bachelor thesis deals with the process of identifying strengths of children from large families. In the theoretical part, we first describe theories of character in psychology, then we introduce the concept of character strengths from Peterson and Seligman (2004), and then we focus on identifying and cultivating these characteristics of children. In empirical part, we have chosen qualitative design, namely method of semi-structured interview with twelve parents of five or more children. Using the grounded theory, we found that identifying of strengths is a natural process that takes place thanks to the contact with the child and the ability of the parents to discover these characteristics. A typical method is the observation of a child whose strengths can manifest mainly in crisis situations. Identifying leads parents to help children cultivate their characteristics. Further exploration of similar issues could lead to parents being educated in their ability to identify and cultivate the strengths of their children.

Key words: strengths of character; large families; character; identifying strengths of children; cultivating strengths of children

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Informovaný souhlas
2. List zaslaným rodičům před rozhovorem
3. Otázky k rozhovoru
4. Ukázka kódování přepsaných dat

PŘÍLOHA 1: INFORMOVANÝ SOUHLAS S ÚČASTÍ NA VÝZKUMU

Informovaný souhlas s účastí na výzkumu v rámci bakalářské práce

Název práce: **Proces rozpoznávání silných stránek charakteru dětí z vícečetných rodin z pohledu rodičů**

Autor práce: Petra Slámková

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Martina Friedlová

Termín realizace: .....

Místo realizace: .....

Prohlašuji, že jsem byl/a seznámen/a s podmínkami účasti na výzkumu v rámci bakalářské práce Petry Slámkové na téma Rozpoznávání silných stránek charakteru dětí z vícečetných rodin a že se jej chci dobrovolně zúčastnit.

Beru na vědomí, že údaje poskytnuté pro účely tohoto výzkumu jsou anonymní a nebudou použity jinak než k interpretaci výsledku v rámci bakalářské práce.

Rovněž беру na vědomí, že mohu z výzkumu kdykoli, podle svého vlastního uvážení, vystoupit.

Výzkum zahrnuje nahrávání rozhovoru, jeho následný přepis a zhodnocení anonymizovaných dat. Výzkumník se zavazuje mlčenlivostí, která zajišťuje to, že se osobní údaje v jakékoliv formě nedostanou ke třetí osobě.

Dne.....

Jméno a příjmení .....

Podpis.....

PŘÍLOHA 2: LIST ZASLANÝ RODIČŮM PŘED ROZHOVOREM

Milí rodiče,

děkuji vám za ochotu zapojit se do mého výzkumu na téma Rozpoznávání silných stránek charakteru dětí z vícečetných rodin. Dříve, než začnu samotný rozhovor, ráda bych vám nastínila, co si pod pojmem silná stránka charakteru vůbec můžete představit.

Silné stránky charakteru jsou v pojetí, ve kterém na ně nahlížím v bakalářské práci, psychickými vlastnostmi, skrze které se projevuje charakter člověka. Platí pro ně několik podmínek, jako např. to, že:

- Jde o ceněné vlastnosti, kterých si obecně vážíme a které považujeme za ideály, k nimž se snažíme dojít.
- Jsou to poměrně stálé vlastnosti člověka, které se projevují v jeho chování, prožívání i myšlení.

Pro jasnější pochopení si silné stránky můžete představit jako charakteristiky, které by podle přání rodičů mělo jednou mít jejich právě narozené dítě (např. vytrvalost, statečnost, smysl pro humor, vděčnost, originalita atd.). Nejde tedy o dovednosti, jako např. hra na hudební nástroj, jízda na kole nebo nadání na jazyky.

Některé silné stránky máme rozvinuté ve větší míře a můžeme pomocí nich poznat jedinečnost každého člověka. I u vašich dětí se mohou určité dobré vlastnosti projevovat více než jiné. Takové stránky pak dítě rádo ve svém životě využívá, je z nich nadšené a přichází na stále nové způsoby, jak se svými vlastnostmi nakládat. Pokud si při vzpomínce na některé dobré vlastnosti vybavíte vaše dítě, pak nejspíše může jít o jeho silnou stránku.

Rozpoznat své silné stránky je velmi užitečné, protože díky jejich užívání můžeme zažívat příjemné emoce. Užíváním silných stránek také vnášíme naplnění do svého života a realizujeme to, pro co máme jako osobnosti vhodné podmínky. Tímto tématem se zabývám právě proto, že jsem přesvědčena, že rodiče mohou dítěti poskytnout vhodnou půdu pro rozvoj jeho předností tím, že si sami takových vlastností u svých dětí všimnou.

Protože téma, kterým se budeme v rozhovoru zabývat, je poměrně náročné, a protože vás nechci svými dotazy zaskočit, nabízím vám tyto tři otázky, které shrnují obsah rozhovoru, a které vám umožní se nad tématem zamyslet ještě před začátkem výzkumu:

- Jakých vlastností si na svých dětech ceníte?
- V jakých situacích může rodič objevit silné stránky (dobré vlastnosti osobnosti) svých dětí?
- Je podle Vás dobré, aby rodiče dokázali silné stránky svých dětí rozpoznat?

Pokud máte ohledně tématu jakékoliv dotazy, můžete mě kdykoliv kontaktovat.

Těším se na setkání s vámi,

Petra Slámková

PŘÍLOHA 3: OTÁZKY K ROZHOVORU

INFORMACE O RESPONDENTOVĚ

Jméno, Věk; Počet dětí a jejich věk:

Jakou práci vykonáváte?

ÚVOD – SILNÉ STRÁNKY VLASTNÍCH DĚTÍ A ROZDÍLY V NICH

- 1. Je podle Vás důležité, aby rodič rozpoznal dobré vlastnosti, které jeho děti mají? Pokud ano, proč?**
- 2. Jakých vlastností si na svých dětech ceníte?**
- 3. Napadá vás nějaká dobrá vlastnost, která je společná pro všechny vaše děti? Pokud ano, jaká?**
- 4. Vnímáte naopak rozdíly v dobrých vlastnostech mezi svými dětmi?**
  - a. Pokud ano, jak byste tento rozdíl popsal(a)?**
  - b. Jak si vysvětlujete to, že jsou vaše děti rozdílné, přestože vyrůstaly ve stejné rodině?**
- 5. Jsou v některých silných stránkách Vaše děti po Vás?**

SAMOTNÝ PROCES ROZPOZNÁVÁNÍ

- 1. Jak podle Vás může rodič rozpoznat, jaké jsou dobré vlastnosti jeho dětí?**
- 2. Jak obtížné pro Vás bylo objevit silné stránky svých dětí?**
- 3. Měnil(a) jste způsoby, jak objevit silné stránky, v průběhu výchovy dalších dětí? Pokud ano, jak?**
- 4. V jakých konkrétních situacích jste začal(a) objevovat dobré vlastnosti svých dětí?**
- 5. Když si vzpomenete na své dětství, jak mohli Vaši rodiče poznávat podle Vás Vaše silné stránky?**
- 6. Co si myslíte o tom, když se rodič snaží najít v dětech ty vlastnosti, kterých si cení sám u sebe?**
- 7. Je podle vás rozpoznání silných stránek dětí v něčem jiné v rodinách s více dětmi? Pokud ano, v čem?**

ROZVÍJENÍ SILNÝCH STRÁNEK

- 1. Když rodič objeví silnou stránku dítěte, co by podle Vás měl dělat dál?**
- 2. Snažil(a) jste se rozvinout u dětí nějakou silnou stránku dříve, než ji projevilo?**
  - a. Pokud ano, jakou?**
  - b. Pokud ne, měl(a) jste nějaký důvod, proč jste to nedělal(a)?**
- 3. Co se vám v rozvíjení silných stránek Vašich dětí podle Vás opravdu povedlo?**

ZÁVĚR

- 1. Je ještě něco, co byste na závěr rád(a) zmínil(a)?**

PŘÍLOHA 4: UKÁZKA KÓDOVÁNÍ PŘEPSANÝCH DAT

Jak obtížné pro Vás bylo objevit silné stránky svých dětí?	Kódy	Subkategorie
<p>Tam v okamžiku... já si myslím, že v okamžiku, kdy člověk s těma děckama tráví dostatek času, tak to prostě uvidí. Anebo neuvidí, to já nevím. Já věřím tomu, že záleží na tom, jak má člověk nějakou tu svoji sociální inteligenci, že dokáže nějakou tu empatii, že dokáže prostě pochopit, co ten druhý dělá, jak se chová a proč to dělá a pokud to má, tak je to pro něj snadný. A já tady to, celkem to... prostě nějakou tu schopnost vcítění se do druhých mám relativně vysokou, takže to v rámci toho společně tráveného času, si myslím, že to pro mě nebyl problém, ale mám spoustu známých, teda to se týká víc chlapů, prostě to vidím, že to nejsou schopni prostě i kdyby s tím děckem byli každý den čtyřicet hodin, tak stejně nic nepochopí, a to je život...</p>	<p>Čas s dětmi Prostě uvidí Soc. inteligence Snadnost Vcítění se Společný čas Nebyl problém</p>	<p>Kontakt Přirozený proces Schopnost rodiče Žádný problém Schopnost rodiče Kontakt Žádný problém</p>
<p>Měnil(a) jste způsoby, jak objevit silné stránky, v průběhu výchovy dalších dětí? Pokud ano, jak?</p>		
<p>Já si myslím, že ono se to měnilo, samozřejmě, ale že se to měnilo přirozeně. Nikoliv, že bych si řekl: „Aha, tak prostě tam jsme dělali to a to, teď to uděláme jinak.“ Jo, nebo že bych z tady tohohle hlediska... Respektive, je možný, že jsem nad tím přemýšlel, ale nějakým prostě přirozeným... Nebo určitě jsem nad tím přemýšlel, ale neměl jsem to jako nějaký, že</p>	<p>Přirozená změna</p>	

<p>bych si řekl: „Aha, tak teď to, tak teď jinak“, spíš nějakým takovým přirozeným intuitivním způsobem. Jako takto, byly některé věci, co by šly zařadit do dejme tomu některých těch... systémový, že jsem to dělal... Ale já jsem to dělal, že některé věci záměrně, ale ne jenom s tímhle cílem, jo. Dalo by se tam zařadit to, že jsem děcka bral v zimě sebou na nějaký zimní táboření, v zimě se stanem, kdy si člověk ty děcka vystaví do nějaké kritičtější nebo náročnější situace, prostě aby byly schopni reagovat a viděl člověk, jak reagují, když se dostanou do kritických nebo do prostě náročnějších situací a musí s ostatními spolupracovat v podstatě, aby přežili a tak dále.</p> <p>TAK TO JE ZAJÍMAVÉ, TO JE ÚPLNĚ VLASTNĚ ONO.</p> <p>Takže jo, tady ty věci jo nebo prostě, že jsme s nima jezdili na vodu, kde prostě musely zase nějakým způsobem fungovat a přizpůsobit se nějakému režimu. Ano, tady tohle to je to o tom a při těchto příležitostech je člověk jednak vychovává a jednak poznává to, jak zareagují v krizové chvíli. A v podstatě jsem to dělal záměrně, ale nebylo to prvoplánovité z toho hlediska jako teď vytvoříme krizi, abychom poznali...</p>	<p>Jiný záměr</p> <p>Výlet Kritická situace</p> <p>Reakce dítěte Náročné situace</p> <p>Výlet</p> <p>Reakce dítěte Krizové chvíle</p> <p>Nezáměrnost</p>	<p>Přirozený proces</p> <p>Krizová situace Krizová situace</p> <p>Pozorování dítěte Krizová situace</p> <p>Krizová situace</p> <p>Pozorování dítěte Krizová situace</p> <p>Přirozený proces</p>
--	--	---